Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Svendborg Avis

Sydfyns Tidende

1863 - 1963

100
ÅR

SVENDBORG AVIS GENNEM 100 ÅR

Historiske notater
om begivenheder og personer

JUBILÆUMSSKRIFT UDARBEJDET AF
FRODE AAGAARD

Tryk
SVENDBORG AVIS BOGTRYKKERI
1963

FORORD

Svendborg Avis er et af de ældste venstreblade i Danmark. Det blev grundlagt i en tid, hvor den kristelige vækkelse på Sydfyn havde beredt jordbunden for den folkelige og politiske rejsning efter nederlaget i 1864. Efter grundlovsændringen 1866 oprettedes adskillige venstreblade i vort land, men Svendborg Avis havde da i flere år været forkæmper for Venstres sag.

Det første nummer af bladet udkom den 2. februar 1863. Det var mig en stor glæde, da jeg modtog bestyrelsens opfordring til i et skrift at give en skildring af bladets virke gennem de forløbne 100 år. Man ønskede en historisk fremstilling af bladets udvikling og dets stilling til det politiske røre gennem det svundne århundrede, men især samlet om tiden 1863—1920. Det var brydningstiden med de forskellige gruppedannelser inden for Venstre, hvor Svendborg Avis altid tog klart og skarpt standpunkt, og bladets polemik gav ofte genlyd ud over landet. Siden 1920 har Venstre været forskånet for gruppedannelser, og bladet har fulgt den rene Venstre-linie til dagen i dag.

Årgangene 1863—1920 har jeg omhyggeligt gennemgået. Ved bombningen i 1944 brændte bladets arkiv, hvorved alle de foregående årgange gik op i luer. Jeg måtte derfor ty til Statens Avissamling i Aarhus, som jeg er megen tak skyldig for stor velvillighed. Det samme gælder Centralbiblioteket i Horsens, som jeg også bringer en varm tak. Ved gentagne besøg i Svendborg har jeg fået mange værdifulde oplysninger af formanden for Svendborg Avis, trafikinspektør M. Rasmussen, samt af viceskoleinspektør Marcussen og redaktør P. C. Jacobsen, som jeg alle bringer min varmeste tak. De gamle bestyrelsesprotokoller har jeg haft adgang til, ligesom jeg naturligvis har læst, hvad der findes af litteratur om personer og begivenheder inden for bladets opland.

Selv om man mener at være nogenlunde fortrolig med dansk politisk historie, har det været spændende at dykke ned i de gamle årgange af Svendborg Avis, hvorved man ligesom har medoplevet et århundredes folkelige og politiske brydninger og udvikling. Hvis læserne bare kan få del i noget af denne oplevelse, er arbejdet ikke gjort forgæves. Avisen giver et spejlbillede af tiden. Det er mit håb, at det i nogen måde må være lykkedes mig at give et billede af den plads, Svendborg Avis har indtaget i vort politiske liv.

Desværre savnes en del billedmateriale, idet det gik tabt ved bombningen i 1944.

Horsens, november 1962. *Frode Aagaard.*

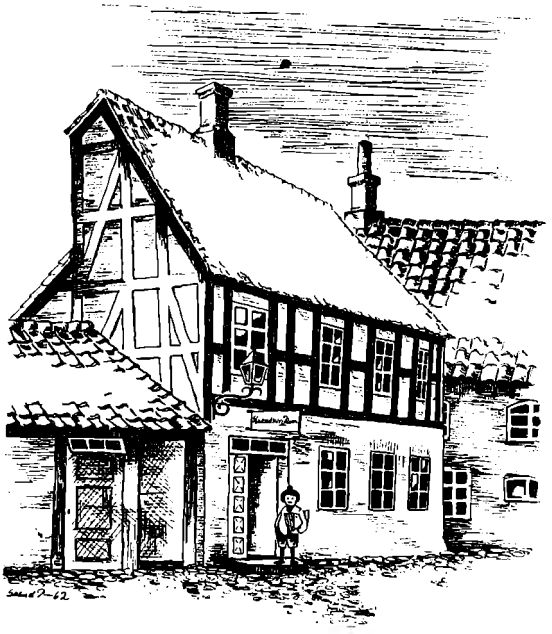

Den 2. februar 1863 grundlagde *Carl August Fich* Sydfyens Tidende, der senere fik navnet Svendborg Avis. Fra nytår 1842 havde bogtrykker *M. Assam* udgivet Svendborg Amtstidende, et udpræget højreblad for byen, som udkom tre gange ugentlig. Baggrunden for det nye blad var en almindelig udbredt utilfredshed med højrebladet.

Fich var født 23. juli 1835 i Skrøbelev på Langeland og var uddannet som farmaceut. Sydfyens Tidende gav han undertitlen »Svendborg by og amts politiske og avertissements avis«. Bladet vil blive redigeret, trykt og udgivet af A. Fich, der i en annonce i det første nummer lover, at dets indhold fornemmelig vil blive originale ledende artikler, correspondancer fra udlandet, uddrag af rigsdagens og amtsrådets forhandlinger, industrielle og naturhistoriske notitser, skibsliste, coursliste, kornpriserne her på stedet, Københavns og byens torvepriser, kirkenyt, agerdyrknings- og markedsberetninger, prædikantliste og dødsliste m. m. Det hedder videre, at bladets spalter stedse vil være åbne for enhver anstændig, med tilstrækkelig hjemmel forsynet artikel. »Med hensyn til bladets politiske tendens, da ville vi stedse understøtte en åben, frisindet og national politik«. Abonnementsprisen var 1 rdl. pr. kvartal. Avertissementer optages til muligst billig pris, ligesom alt til bogtryk henhørende udføres hurtigt, propert og billigt.

Bladet indledes ikke med en politisk leder, men med en rosende teateranmeldelse. Denne anbefaling er mere end en almindelig floskel, hedder det. Redaktøren havde ikke villet indlede med en mere detailleret teaterkritik, hvortil de

lærde ville have trukket på skuldrene og ofret et medlidende smil på det unge menneskes første æstetisk-kritiske præstation og sagt: »Herregud! Det unge menneske! Bilder han sig nu også ind, at han har forstand på det?« Andre ville have modtaget den med et: »Nå, nu skal den nye redaktør gøre sig vigtig«.

Redaktøren behandler i andre artikler fæstebøndernes tunge kår, ligesom han giver en saglig redegørelse for forskellen på frihandel og beskyttelsestold. Den dansk-tyske strid er en stående rubrik gennem hele årgangen. Holstens udsondring fra helstaten hilses med ordene: »Terningerne er kastede! Nølerpolitikken er slængt i pulterkammeret, og kongen har atter givet nationen et bevis på den djærvhed og kraft, der altid kommer til syne hos ham, når man træder ham på tæerne«.

5. juni 1863 prises junigrundloven. »Ingen data i et lands historie har så mange og velsignelsesrige følger at opvise. Folket har skabt friheden og friheden et folk, — falder det ene, river det det andet med sig! Og når man så vil erindre sig, at vor ophøjede og elskede landsfader, af kærlighed til nationen og af egen fri vilje, lagde en part af sin kongelige magt i enhver statsborgers hånd, da har vi vel alle god grund til at bede: »Gud bevare kong Frederik den Syvende og hans rige gave!« Med stolthed berettes den følgende dag, at der havde været flere tusinde deltagere i grundlovsfesten i Ringe, hvor bl. a. præsterne Vilh. Birkedal og Brandt, Ollerup, talte. Munterhed og livlighed var til stede under hele forsamlingen, hedder det.

Redaktør Fich stiller sig klart på Venstres standpunkt. Da bondevennen, folketingsmand *J. A. Hansen* har foreslået dannelsen af Østifternes Folkeforening som en Venstre-organisation for øerne, giver han straks tanken fuld tilslutning. I en ledende artikel kalder han langelænderen J. A. Hansen for frihedens første forkæmper, grundlovens dygtigste og utrætteligste forsvarer. I Svendborg amts 3. valgkreds findes mange dygtige mænd, der med alvor og kraft vil arbejde for Venstres sag, men alt for mange sover. Forhåbentlig vågner de engang ved lyden af deres egen snorken! Den 6. juli fik han afholdt et møde i Svindinge med J. A. Hansen som taler. Der var 400 tilhørere, og Fich sluttede mødet med et nifoldigt (!) leve for J. A. Hansen.

Meddelelsen om Frederik VII's død bringes på forsiden af Sydfyens Tidende den 16. november 1863 og bragtes i sørgerand, og det er hvert nummer til og med den 21., der bringer omtale af kongens bisættelse. Ved budskabet om kongens død skrev Fich: »Med denne vor højtelskede monark uddør den oldenborgske mandsstamme i lige linie, og hvad end historien har sagt og kan sige om denne kongestamme, så meget skal indtil evige tider stå fast: Den sidste oldenborger har udsonet sin stammes fejl! Hans djærve, ærlige, danske sind, hans milde, kærlige hjerte, hans hengivenhed for sit folk skal vidne, at den konge, der til sit valgsprog valgte de ord: »Folkets kærlighed min styrke!«, nu fra sin himmel med sandhed kan sige: »Folkets smerte min hæder!«.

Novemberforfatningen af 1863 for Danmark til Ejderen med det meget konservative landsting hilses med alt andet end glæde.

På årets sidste dag dannede *D. G. Monrad* sit ministerium, der af folkevittigheden kaldtes »millionen«, hvilket hentydede til, at man anså Monrad for en ener, medens de øvrige 6 ministre politisk mindre elskværdigt opfattedes som nuller. Sydfyens Tidende skrev, at ministeriet kun havde et eneste politisk navn, Monrads eget. »Til så stor fattigdom er vi ikke vante«, tilføjes det.

Under krigen 1864 udmærkede bladet sig ved en ganske fortrinlig nyhedstjeneste. Student *Herluf Mølmark*, den senere sygehuslæge og professor, havde under krigen arbejde i krigsministeriet. Samtidig var han korrespondent til Sydfyens Tidende og skulle meddele, hvad han på første hånd fik at vide om krigen. Bladet blev derved det første i landet, der bragte underretning om Dannevirkes rømning i et sålydende telegram:

»København, den 6. februar 1864, kl. 1 t. 13 min.: Officielt. I følge overkommandoens befaling er arméen i aftes kl. 9 t. 50 m. marcheret til Flensborg. Dannevirke forladt.«

Denne meddelelse bragte bladet samme aften, og den vakte megen bestyrtelse. Folk samledes i klynger uden for bladets kontor i Møllergade, og fra disse klynger lød stadig råb som »dreng«, »løgn« m. m. Man rasede mod den ganske uskyldige redaktør og kastede sten mod bladets vinduer.

Bladet var vedblivende udmærket underrettet om krigsbegivenhederne og bragte hver dag udførlige meddelelser fra arméen. Disse beretninger kan med interesse læses den dag i dag. Gennem adskillige numre bringes der beretninger om Londonkonferencens forløb. Efter tabet af Als afløstes ministeriet Monrad af den konservative *Bluhmes* ministerium, der 1. august undertegnede fredspræliminærerne, således at kongen af Danmark afstod Slesvig, Holsten og Lauenborg til kongen af Preussen og kejseren af Østrig. Den 3. aug. skrev Fich i sit blad et par ord til overvejelse: Så det var altså derfor, at regeringen kårede de nye mænd. Altså kun for at give den sørgende og nedtrykte, men ingenlunde modløse eller fortabte nation et slag, der er en større skændsel for den hånd, der giver det, end for den kind, der modtager det. Regeringen kan ikke retfærdiggøre et skridt, »der inden lang tid vil udslette Danmark af nationernes rækker og stemple folket som usselt og vanslægtet«.

Om selve fredsslutningen findes ingen selvstændig artikel, men hovedstadsbladenes artikler derom gengives i uddrag, og selve fredstraktatens artikler bringes.

Det voldte dog store vanskeligheder at holde bladet oven vande. 1. novbr. 1863 skrev redaktøren ganske vist i en anbefaling for bladet, at dets eksistens var sikret i fremtiden, og at det altid ville blive redigeret i en frisindet og folkelig ånd. Men 26. juni 1865 hedder det, at det »for en del vil bero på den imødekommenhed, man i tilstundende kvartal vil vise os, hvorvidt vi frem-

tidig skulle se os i stand til at fortsætte vor herværende virksomhed eller ej«. Der kom imidlertid ikke nogen tilgang af abonnenter, og ved kvartalsskiftet den 1. oktober 1865 overtog købmand *Gottlieb Petersen* bladet, der kun havde 120 holdere. Fich fik senere ansættelse ved Dansk Rigstidende. Han døde 1. november 1906.

Redaktør *Gottlieb Petersen* var født 1829 på Frederiksberg. I 5 år stod han i lære hos købmand *Melson* i Rudkøbing og var derefter handelsbetjent hos købmand Seier i samme by i 3 år. 1852 fik han myndighedsbevilling og borgerskab som købmand i Svendborg i september samme år. 1854 købte han en større købmandsgård i Gerritsgade og fortsatte med kolonialhandel, grove varer, brændevinsbrænderi og opkøb af bøndernes produkter. Han nærede tidligt interesse for politik, og hans kontor blev samlingssted for de ledende bondevenner på egnen.

Den 2. oktober 1865 udkom første nummer under hans redaktion. I den første artikel i bladet meddeler han, at han efter de opfordringer, han har modtaget såvel fra land som by, fortsætter redaktionen af bladet, hvorefter han fremsætter følgende udtalelse: »Mit formål skal være af alle kræfter at virke for udjævningen af den kløft, som for nærværende tid adskiller købstad og land, i overbevisning om, at de tvende stænders interesser i alt væsentligt må falde sammen.

Det er min hensigt, så vidt muligt, at stræbe hen til bevarelsen af grundloven af 5. juni 1849, under hvilken vort fædreland har levet fjorten lykkelige år, og som jeg føler mig overbevist om er den rette basis for en hvilken som helst *dansk* regering.

Alt, hvad der i kommunal henseende kan have stedlig interesse for land og by, og som bidrage til fælles gavn, skal jeg bestræbe mig for at have opmærksomheden henvendt på, ligesom bladets spalter skulle stå åbne for enhver almennyttig, ulidenskabelig polemik, så længe denne føres indenfor sømmelighedens grænser, og har jeg sikret mig forskellige dygtige kræfters assistance, for at bladet skal kunne omfatte alle stænder med lige interesse.

Jeg tillader mig således at anbefale dette mit foretagende til publikums velvilje og skånsomme dom.

Ærbødigst G. Petersen.«

BLADET FÅR EGET TRYKKERI

Den 27. november 1865 kan bladet begynde at udgå fra eget trykkeri »efter at have modtaget de til et bogtrykkeri nødvendige rekvisitter«. Under grundlovskampen støttede han J. A. Hansen, der var hans svoger. I oktober kvartal skrev han kun en enkelt leder, der var formet som et forsvar for J. A. Hansens alliance med godsejerne, som skulle føre til den reviderede grundlov af 1866 med dens privilegerede valgret til landstinget. Den 2. maj 1866 skriver han,

at J. A. Hansen gav efter for sine modstandere i forfatningsstriden. »Om han gjorde det for at skaffe sit noksom forpinte fædreland ro — i håbet om derved lettere at erholde vort bortranede hertugdømme tilbage, — fordi han frygtede for, at folket ville sløves for meget ved de stadige valgkampe, — eller af egoistiske grunde, kan ingen anden end han selv vide, men ved ham blev da i hvert fald den usalige strid tilendebragt, hvilket vi alle længtes efter. Herfor hånes han nu af dem, hvis mening han bøjede sig for, og søges mistænkeliggjort for dem, der hidtil i ham har set deres bedste støtte«.

Forud for de afgørende valg den 1. og 4. juni 1866 skrev den gamle bondeven Balthazar Christensen i et opråb: »Vælgere! Den bedste grundlovsfest, I i år kan holde, det er at møde hver mand den 1. og 4. juni og kun stemme på mænd, der urokkelig vil holde på grundloven af 5. juni 1849«. G. Petersen skriver 29. maj, at han ikke kan samstemme deri, »ikke fordi vi finder det foreliggende forfatningsudkast heldigt, men fordi vi frygter, at muligheden er til stede for, at folket ved en forkastelse heraf udsætter sig for at tabe mere, end der vindes, og fordi vort land trænger til at komme til ro efter de senere års ulykkelige kampe for derved at genvinde sin kraft indadtil og sin anseelse udadtil«.

Det grundtvigske Venstre og en del af bondevennerne bekæmpede ved opløsningsvalget på det ihærdigste alliancen mellem »store og små bønder«, som var organiseret i oktoberforeningen med greve *C. E. Frijs* som formand og J. A. Hansen som næstformand. Helt tilfreds med grundlovsforslaget var J. A. Hansen vel ikke, men det havde for ham den fordel, at den almindelige valgret kom til at råde over en del af landstingsmandaterne, og at det blev det store hartkorn og ikke de nationalliberale, som fik hovedfordelen af den privilegerede valgret. Men påfaldende var det, at han næsten slet ikke deltog i de politiske møder i månederne forud for opløsningsvalget. Ved dette havde nejsigerne stor fremgang, men der valgtes dog 56 tilhængere mod 45 modstandere. J. A. Hansen blev i Rudkøbing-kredsen besejret af Venstre-grundtvigianeren pastor *Bülow*, der opnåede 663 stemmer mod J. A. Hansens 659. Den 83-årige Grundtvig lod sig vælge til medlem af landstinget, hvor han blev nejsigernes ordfører. Grundloven blev vedtaget, men Grundtvig fik ret i sin forudsigelse af, at den ville skabe bitterhed og splid i vort folk.

Ved folketingsvalget i oktober valgtes J. A. Hansen i Svendborg-kredsen, som han repræsenterede til sin død. Byen så ikke med milde øjne på ham, hvad der fremgår af, at 167 medlemmer af Borgerforeningen udtalte, at de ikke ønskede at se ham som repræsentant for kredsen.

Bladet bringer bud om de folkelige rørelser på egnen. Således meddeles i november 1865, at der er dannet en skytteforening for Svendborg amt, og den 8. september 1866 har skytteforeningen »Palnatoke« haft faneindvielse, hvor bonden Mads Hansens sang: »Vi har sagt det så tit« blev afsunget, og sangen aftrykkes. Forholdene i Sønderjylland følges med opmærksomhed. Efter ind-

førelse af den preussiske værnepligt søgte de unge sønderjyder til Danmark for at undgå tysk soldatertjeneste, og paragraf 5 i Pragerfreden gav dem håb om en snarlig afstemning, hvorefter de kunne vende hjem. Den 16. januar 1867 meddeler bladet, at Foreningen af 5. januar 1867, der vil sørge for sønderjyske værnepligtiges anbringelse i pladser i Danmark, har givet tilbud om ca. 300 pladser i Svendborgs omegn. Der er foreløbig anbragt ca. 30 unge mænd. Der slås også til lyd for den nye folkesang. Mads Hansen opfordrede i et indlæg til ved hver øvelse i skytteforeningen at synge af den nye sangbog for De danske Skytteforeninger, hvad der kunne bidrage uhyre meget til at jage de tarvelige skillingsviser på døren, der endnu høres mange steder.

Skyttesagen og de sønderjyske forhold omtales ofte såvel som oprettelse af højskoler i den store højskoletid efter 1864. I lang tid var der ret lange artikler om spændingen mellem Preussen og Østrig, og søndag den 24. juni 1866 udsendtes et ekstranummer om krigens udbrud. I den følgende tid gaves udførlige beretninger om krigen. Som regel er den første side i disse år optaget med meddelelser fra udlandet, ligesom der stadig bringes meddelelser fra rigsdagen, de kommunale råd og amtsrådet. Loven om styrelsen af købstæderne fra 1868 hilses med glæde. »Det må nødvendigvis vække borgerne til et kraftigere liv og bidrage til hos en af Danmarks stænder at vække den selvstændighed, der både er en følge af og betingelse for frihedens rette brug«.

Den 4. januar 1869 meddeles, at der skal vælges »to byråder (!)«. Der mødte et ualmindelig stort antal vælgere frem, hvilket var »et glædeligt vidnesbyrd om, at den ligegyldighed, der i de senere år har været til stede for kommunens offentlige anliggender, er veget for en større interesse. Der er vel af enkelte ytret frygt for, at den partiånd, som derved nødvendig må udvikles, skulle virke skadeligt, men en sådan frygt er ørkesløs, vort friere og selvstændigere liv må medføre dannelsen af partier. Når kun al personlighed og smålighed udelukkes fra sagen, er det gennem modsætningen, at det sande og rette først ret kan udvikle sig til almindeligt gavn«.

Betegnende for den tids forhold var en strid om de offentlige bekendtgørelser. G. Petersen havde straks ved bladets overtagelse henvendt sig til byens kommunalbestyrelse med anmodning om at måtte få disse mod samme betaling, som Svendborg Amtstidende fik, eller mod moderat betaling eller helt gratis. Borgmester *L. Schrum* svarede, at Amtstidende var det mest udbredte og læste blad i byen, hvorfor *det alene* fik annoncerne mod betaling, men man modtog G. Petersens velvillige tilbud om gratis optagelse af annoncerne. Men snart udeblev annoncerne. G. Petersen spurgte da, hvad årsagen var dertil, idet han gjorde opmærksom på, at bladet siden hans overtagelse havde fået langt over det dobbelte antal læsere i byen, og at det nu var det mest læste blad i oplandet. G. Petersen klagede til amtet. »Såvel for at bevare min eksistens som over for mine medborgere er det mig af særdeles vigtighed at erholde et fyldestgørende svar«. Under en samtale med byrådets formand,

overauditør Schrum, nægtede denne for fremtiden at sende bekendtgørelserne, han som politimester rådede over, fordi G. Petersen havde været så formastelig at være medunderskriver på en klage til amtet over valgbestyrelsens urigtige fremgangsmåde ved det sidste byrådsvalg, men kommunalbestyrelsens annoncer skulle blive tilstillet bladet.

Den 22. september 1869 antager bladet titlen Svendborg Avis, og formatet bliver samtidig længere. Annoncemængden er stigende, og der er stadig til-

Redaktør Gottlieb Petersen

gang af nye abonnenter. Det havde da også en voksende indflydelse. Et sjællandsk blad skrev 1872, at det for nylig vågnende politiske liv på Fyn tildels skyldtes redaktør G. Petersens nidkære virksomhed. *Sofus Høgsbro,* der var valgt i Sønder Broby, nu Højrup-kredsen, imødegik i »Dansk Folketidende« denne opfattelse.

Tiden efter 1864 blev den store vækkelsestid. Den grundtvigske bevægelse vandt stigende tilslutning. Højskoler, friskoler og forsamlingshuse rejstes, og Sydfyn var godt med. Her havde den gudelige vækkelse beredt jordbunden. Men også på det politiske område blev det en vækkelsestid. Demokratiets nederlag ved grundlovsændringen 1866 blev baggrunden for stiftelsen af en række Venstre-blade. J. A. Hansen havde med megen dygtighed redigeret »Almuevennen« i årene 1843—56, et lille ugeblad, der var trykt på det billigste papir, men som på ypperlig måde tolkede bondens og Venstres sag. Fra 1865 udgav Sofus Høgsbro »Dansk Folketidende«, et fortrinligt folkeligt og politisk ugeblad, som utrætteligt kæmpede for Venstres og Grundtvigs frihedsidéer

på skolens og kirkens område. Dagspressen havde på enkelte undtagelser nær været talsmænd for konservatismens og nationalliberalismens idéer. Venstre havde kun få blade, således Silkeborg Avis fra 1857. Svendborg var således tidligt med. Men efter grundlovsændringen 1866 oprettedes en lang række af Venstre-blade, som fik overordentlig stor betydning for den polititske og folkelige udvikling herhjemme.

Svendborg Avis indtog et klart Venstre-standpunkt. Det forenede Venstres dannelse i 1872 vakte ængstelse hos byens konservative borgerskab, der fandt det skadelig og uheldbringende, hvorfor der dannedes en konservativ vælgerforening for, som det hed i indbydelsen, at modarbejde Det forenede Venstres indflydelse. I juni samme år dannedes en folkeforening for Svendborg amt, i hvis bestyrelse bl. a. *Jens Jensen,* Trunderup, og friskolelærer *Kr. Appel,* Ryslinge, fik sæde. Høgsbro skrev da til *C. Berg,* at der nu ved G. Petersens nidkære virksomhed var kommet nyt liv i Svendborg, men han vil have Berg til at bidrage til at forpurre foreningsdannelsen, bl. a. fordi der i lovene står, at fællesbestyrelsen afgør, hvilket af de i amtet udkommende blade der skal betragtes som foreningens organ. Enhver sogneformand skal holde dette blad. »Altså G. Petersens oktobristiske blad med forloren grundtvigianisme skal være foreningens organ«, skriver Høgsbro. »Af den mands nåde skal vi folketingsmænd i amtet afhænge, til hans politiske undervisning skal amtet prisgives ... Foreslå at sætte »Dansk Folketidende« ind i paragraffen, og De skal se, hvad vægt man fra visse sider lægger på denne paragraf. Grundtvigianerne er mægtige i den fri virksomhed, men de kvæles i en sådan forenings døde maskineri«. Også til *N. Hansen,* Oure, skrev Høgsbro indtrængende om at forpurre planen.

Ved folketingsvalget den 20. september 1872 var G. Petersen Venstres kandidat i Rudkøbing-kredsen og valgtes med 841 stemmer, medens den hidtidige folketingsmand, byfoged *Sager,* Rudkøbing, kun opnåede 494 st., og godsejer *C. Hastrup,* Hjortholm, (H) fik 163 st. I Svendborg by faldt der 248 st. på Sager, 23 på G. Petersen og 5 på Hastrup. G. Petersen repræsenterede kredsen til 1880, da han trak sig tilbage efter hustruens død året før. Han var altid at finde på partiets venstre fløj. Modstandernes syn på ham fremgår af Højreskribenten *H. Wulffs* skildring i »Den danske Rigsdag« fra 1882: »Når den mørktudseende mand med det fremmedagtige ansigt rejste sig for at tale, vidste man, at man ville få en efterklang at høre af, hvad førerne havde sagt, men man fik her denne ikke uvante saga at høre fremført med en hul, tonløs røst og med en sådan bismag af opdæmmet bitterhed og had, at man fristedes til at vende sig bort. I og for sig talte han ganske godt, han formede sine tanker tydeligt og klart, og han havde lethed ved at behandle sproget, men alligevel var det meget uhyggeligt at høre ham tale«. Wulff indrømmer dog, at G. Petersen var en velbegavet mand, og at han var flittig og virksom i sin dont.

Et vældigt postyr vakte han allerede på Frederik VII's fødselsdag den 6. oktober 1862, hvor han ved en fest i Læseforeningen udbragte en skål for grevinde Danner. I november 1872 opfriskes i en artikel under overskriften: »En forklaring« begivenheden, da han mødte »skandaløs modstand« fra sider, hvor man mindst skulle have ventet det. Læseforeningens formand havde den 9. december 1862 sendt ham et brev om »den uhyggelige tone«, der hersker i foreningen efter den fatale skåltale. Adskillige medlemmer truer med at udmelde sig som protest. For at undgå foreningens mulige opløsning som følge heraf beder formanden G. Petersen udmelde sig. Dette ønske imødekom han efter at have fået æresord for, at det kun var »for en tid«, men siden har han forgæves to gange søgt om optagelse pånyt.

På rigsdagen fulgte G. Petersen gennem årene C. Berg. Ved afstemningen om finansloven 1875 var han således mellem »de 22«, der under Bergs og J. A. Hansens ledelse stemte mod finansloven, medens »de 30« under *Frede Bojsens* ledelse stemte for. I september holdtes et møde på Vejstrup højskole, og den store forsamling af overvejende valgmenigheds- og højskolefolk var på »de 22«s side, skrev *Klaus Berntsen* til Høgsbro efter mødet, og han tilføjede: »Især forstander Jens Lund, som er den mest yderliggående af dem alle; den stakkels Jens Jensen, Trunderup, og N. Hansen, Oure, er som ugler blandt krager mellem dem«. Under det livlige ordskifte teede G. Petersen sig ganske artig, hvad der fik Berntsen til at hviske Jens Lund det gamle ord i øret: »Gud fri os for vore venner«.

1877 blev et mærkeår i det politiske liv, idet Estrup da udstedte den første provisoriske finanslov. Det måtte kalde til samling indenfor Venstre, og senere på året stiftedes Grundlovsværneforeningen, Venstres første landsorganisation, der året efter valgte Jens Lund, Vejstrup, til formand.

Den 9. juli 1880 nedlagde G. Petersen sit mandat som folketingsmand. *Edv. Brandes* afløste ham og offentliggjorde den 14. september sit valgprogram, hvori det hed: »Jeg er en modstander af den radikalisme, der fordrer alt eller intet. Vi bør i enhver sag tilstræbe det størst mulige gode for befolkningen og det videst mulige fremskridt i demokratisk retning«. På valgdagen sagde greve Ahlefeldt i sin anbefaling for Højres kandidat, idet han vendte sig mod Brandes: »Lad os ikke sende en mand ind i rigsdagen, som har hånet vore fædres tro«. Brandes svarede, at han var kommet for at stille sig som venstremand, men ikke som fritænker eller for at berøve nogen sin tro. Men det vakte opsigt ud over landet, da han i talen åbent erklærede, at han ikke troede på de kristnes eller jødernes Gud.

Da Estrup i sommeren 1881 opløste folketinget, skrev Svendborg Avis: »Danske borgere! Alle, som nogensinde af fuldt hjerte har råbt hurra for grundloven og friheden, nu er det tiden at vise eders kærlighed til dem begge, for nu er de alvorligt truede«. De, der ikke vil finde sig i et enevældigt ministerregimente under skinnet af en fri forfatning, må møde og stemme på Ven-

stre. Fyns Tidende opfordrede til enighed i Venstre. Der burde ikke opstilles venstrekandidater mod hinanden. Svendborg Avis tiltrådte denne henstilling.

Svendborg Avis kunne notere en pæn fremgang under G. Petersens ledelse, og annoncemængden var stigende. Den 29. april 1879 så man for første gang et billede på annoncesiden. Bladet bragte ofte under rubrikkerne Landbrugstidende og Fiskeritidende stof af interesse for disse to erhverv. 1875 udvidedes bladet til firesidede spalter mod tidligere tre.

Gottlieb Petersen døde den 10. juli 1883, kun 53 år gammel. Den 1. oktober 1882 havde *A. C. Bondegaard* overtaget redaktionen af bladet. G. Petersens efterladte tre børn bekendtgjorde dødsfaldet i en annonce, der som den første i Svendborg Avis var indrammet med sørgerand. Om hans jordefærd skrev bladet, at næppe før havde så mange landboere fulgt en af Svendborgs borgere til hvile. Valgmenighedspræst *Rs. Pedersen*, Vejstrup, dvælede i sin tale særlig ved G. P.s arbejdsomhed, troskab og taknemlighed.

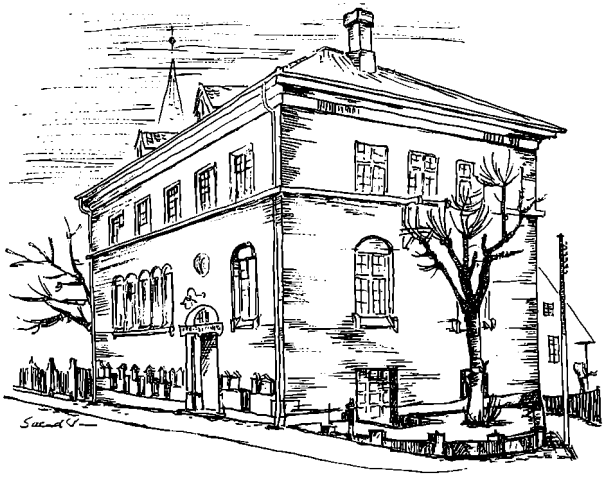

Redaktør A. C. Bondegaard var født 1850 i Sønderjylland. Faderens ejendom blev ved freden i 1864 delt i to dele, hvoraf den ene var dansk, den anden tysk, men hjemmet lå i den danske del. 1870 bestod Bondegaard lærereksamen, og et par år senere knyttedes han til Bogø Navigationsskole, som var oprettet af C. Berg. Fra 1875 var han lærer ved Svendborg Navigationsskole, hvor han virkede til 1882, da han overtog redaktionen af Svendborg Avis. Den 2. oktober kunne man på bladets forside læse følgende:

»Til læserne!

Da udgiveren af Svendborg Avis, hr. G. Petersen, fra dags dato har overdraget mig som ansvarlig redaktør at lede redaktionen af nævnte blad, har jeg heri fornøden opfordring til at henvende mig med et par ord til de ærede læsere. Vel er jeg, efter at have boet i Svendborg i flere år, ikke ukendt for en del af dem, men da min hidtilværende virksomhed ikke har givet mig nogen anledning til at træde offentligt frem, må jeg formentlig som politiker være ukendt for de fleste. Det er imidlertid en selvfølge, at lige så lidt som hr. Petersen har kunnet overdrage mig redaktionen af sit blad, lige så lidt har jeg kunnet overtage den stilling, når jeg ikke fuldt ud sluttede mig til den politiske retning, hvori hr. G. Petersen hidtil har ledet bladet.

Hr. G. Petersen har både som rigsdagsmand og redaktør sluttet sig først til »Det forenede Venstre«, så længe dette parti bestod, og derefter til »Folketingets Venstre« som det parti, der fortsatte det samlede Venstres politik. Det er en selvfølge, at hr. Petersen som redaktør har måttet betragte det som en

glædelig kendsgerning, at den politik, han og hans venner i rigsdagen og i pressen har forfægtet, har haft en så væsentlig indflydelse på forrigs års valg og den derpå i rigsdagen vundne sejr, og når det nu synes, at de forskellige grupper uden for Højre atter vil søge at arbejde under den gamle fane til det fælles mål, da har bestræbelserne også i denne retning haft hr. redaktør Petersens billigelse og påskønnelse, dog selvfølgelig kun for så vidt de agtes byggede på et fastere, sandere og alvorligere grundlag, end den tidligere forenede virksomhed viste sig at have. Dette har til dato været hr. G. Petersens stilling, og i de mange år, jeg nøje har fulgt de politiske forholds udvikling her i landet, har jeg på ethvert tidspunkt delt den samme betragtning. Når da nu hr. Petersen har vist mig den tillid at overdrage til mig at fortsætte hans arbejde som redaktør, da sker dette ikke for at ændre ved grundlaget for den politiske gerning, han med tilslutning af en talrig læserkreds til dato har udført, men kun for at bygge videre derpå. Dette hverv vil jeg søge at udføre samvittighedsfuldt og efter bedste evne, og jeg tillader mig at rette en bøn til Dem, ærede læser, om at yde bladet den samme velvilje og støtte som hidtil, at bistå mine bestræbelser og bære over med og hjælpe mig til at aflægge de fejl, jeg som mindre øvet i denne virksomhed, navnlig i begyndelsen, vel næppe vil kunne undgå. Fra min side skal det være mit oprigtigste forsæt at vise al mulig imødekommenhed mod de ærede læsere.

Ligesom bladet efter det foran udviklede under min ledelse efter bedste evne vil støtte alle bestræbelserne for demokratisk fremgang og sejr på det politiske område til opnåelsen af dets mål: *folkeligt selvstyre*, således er det en selvfølge, at tilsvarende bestræbelser på kirkens, skolens og kommunens område, overhovedet enhver god og nyttig virksomhed for vort folk, vil kunne gøre regning på bladets oprigtigste medvirkning.

Bladets således antydede opgave vil jeg søge at løse på en så hensynsfuld måde til alle sider som muligt. Jeg vil søge at yde modstående anskuelser al den agtelse, de måtte fortjene, og for så vidt pladsen tillader det give forskellige anskuelser lejlighed til at komme til orde i bladet, dog at der altid stilles den fordring såvel til redaktionen som til enhver anden, der skriver i bladet, at det tydeligt fremgår, at det ikke er personen, men sagen, det gælder.

Hermed anbefaler jeg gentagende Svendborg Avis under den nye redaktion til læsernes fortsatte velvilje og bistand.

A. C. Bondegaard.«

I tilslutning hertil skrev G. Petersen et indlæg, hvori han takker læserne for velvilje og støtte gennem årene. Og han fortsætter: »Jeg har troet det rigtigt at kalde yngre og friskere kræfter til ledelsen og at lade bladet udgå 6 gange om ugen uden prisforhøjelse, skønt disse foranstaltninger ganske vist ikke er sket uden betydelige pekuniære ofre fra min side, men jeg har derved søgt at imødekomme de ærede læsere og tidens voksende krav til den stedlige dags-

presse. Til gengæld tør jeg vel derfor håbe, at de ærede læsere, da jeg vedbliver at være bladets udgiver, som hidtil vil yde Svendborg Avis deres virksomme støtte.«

Som redaktør førte Bondegaard en overordentlig skarp pen, navnlig i provisorieårene. Hørup kaldte ham den vældigste af alle bersærker, og en uforfærdet stridsmand var han, der vekslede drøje hug med Højre. Skarp og hensynsløs kunne han være i bladpolemik som på talerstolen. Det lå fjernt for ham at lægge sin tale taktisk til rette for lettere at vinde en forsamling. Trofast og uden vaklen fulgte han C. Berg til dennes død og derefter med samme iver og varme J. C. Christensen. Et vers fra den tid, da han havde Carl Ewald som redaktionssekretær, minder om hans stridbarhed:

Når Bondegaard bli'r gammel,
og lange Ewald dør,
så bli'r der fred i Svendborg,
men heller ikke før.

BLADETS OPLAG 120 ABONNENTER

Modvind tog den nye redaktør med godt humør. Borgmester Schrum forlangte, at det første eksemplar af bladet skulle forelægges ham, før der blev trykt videre. Vel, sagde Bondegaard, så må jeg udbede mig for hvert nummer en personlig skriftlig attest for, at loven er sket fyldest! Og dermed var den hindring ryddet af vejen. I Læseforeningen på Wandall vedtog man, at bladet ikke måtte fremlægges i læsestuen dér. Det glæder mig, sagde Bondegaard, det er meget bedre, at folk holder bladet hjemme end går på læsestue til et fælles eksemplar. Bladet ledede han meget økonomisk. Men når valg nærmede sig, bestilte han lukket landauer til alle vælgermøder for Venstres kandidat og referenten, fortæller *V. Orloff,* der i en lang årrække var redaktionssekretær. En af de første medarbejdere var sagførerfuldmægtig *Christensen,* der senere nedsatte sig som sagfører i Faaborg. Lærer *Chr. Nielsen,* der senere blev en anset redaktør af Ringkøbing Amts Dagblad og sidst af Kolding Folkeblad, skrev og refererede i Svendborg-tiden til bladet.

G. Petersen havde overtaget bladet med 120 holdere. Da Bondegaard tiltrådte, var der ca. 1000, hvoraf 198 i byen. Hvad indholdet angår, lægger man mærke til, at medens »udlandet« hidtil havde optaget en betydelig del af bladets få spalter, trænges det nu mere i baggrunden. Rigsdagsreferaterne er derimod fyldige og optager oftest en side, skønt bladet som regel kun har to sider tekst og to sider med annoncer. Der findes fyldige referater af byråds- og amtsrådsmøder, og i januar 1883 fremsætter redaktionen ønske om tilsendelse af meddelelser om de kommunale forhold. »Efter vor formening må et stedligt blad og da navnlig et venstreblad bidrage til at give et billede af de bevægelser, der

rører sig i den egn, hvori det har sin læsekreds«, hedder det. Der findes ret lange referater fra møder på højskoler og inden for skyttebevægelsen, ligesom der jævnligt bringes meddelelser fra landbrug og fiskeri. Der gives nu og da boganmeldelser, og andre blade citeres ofte.

Allerede 19. juni 1883 bebudes udvidelse af bladet i en henstilling til læserne om at forny abonnementet i tide. I sommerhalvåret var der i de tider adskillige, der ikke havde nogen avis, men de må ikke forsømme at følge de politiske begivenheder i sommer. Vælgerne bør fremfor alt beslutte sig på ikke at få forstyrrende huller i deres politiske viden. »Ved den forøgede tilslutning, som bladet under den nye redaktion alt har vundet, er vi imidlertid fuldt ud tilfredse. Den har endog givet os en sådan opmuntring, at hvis den fortsættes, har vi påtænkt at give bladet en betydelig udvidelse, så det giver plads til et langt fyldigere læsestof end hidtil«. Mod en ubetydelig forhøjelse af prisen til efteråret vil han kunne levere det billigste blad på Fyn i forhold til størrelsen. Fra oktober kvartal udgår bladet i stort femspaltet format og koster dog kun 2,25 kr. + postpenge. Det københavnske højreblad Avisen, der startedes 1883 for at udføre det grovere agitationsarbejde, spredtes i stort tal på Sydfyn i vinteren 1884. Bondegaard håbede, at venstremænd ville besvare dette med at skaffe den demokratiske presse udbredelse her på egnen, da fornuftige folk naturligvis ikke vil hjælpe til at holde et organ oppe, hvis hensigt kun er at bortfortolke menigmands ret i grundloven.

»Stillestående« er overskriften på Bondegaards første leder, der står i bladet den 13. oktober 1882. Venstre havde året før proklameret »visnepolitiken« mod Estrups regimente. Han minder om Guldbergs ord fra 1776 ved udstedelsen af loven om indfødsret: »Billighed vil, at landets børn skal nyde landets brød«. Når demokratiet nu forkynder som sit mål: folkeligt selvstyre, da burde dette hilses med lige så stor jubel, thi det betyder: Billighed til, at landets børn skal ordne landets sager — og i denne billighed ligger demokratiets styrke. Professor *Falbe Hansen* har på et møde i Odense udtalt, at det vil svie til købstæderne, hvis de sidste 10 års stilstand i lovgivningsarbejdet skulle vedvare. Disse ord citerer Bondegaard med adresse til det konservative styre i Svendborg: »Vi finder denne udtalelse beføjet, og i denne ligger et vink til købstadbefolkningen om, hvor den må søge hen. Når den tid kommer, at den bliver mindre »borgmesterligsindet«, får den først den plads i det politiske liv, som er den selv og landet tjenligt.«

1883 skriver Bondegaard nogle ledere om kommunale forhold for »at åbne byens borgeres blik for, at de, hvis de vil arbejde i forståelse med omegnen, må se at frigøre sig for reaktionære tendenser. Vi siger derfor åbent, at den skade, byen har gjort sig selv ved at lade sig bruge i et reaktionært partis tjeneste, er blevet langt større, end de fleste aner. Vejen til bedre forståelse og gensidig tilnærmelse for by og land går kun gennem de anskuelser, nærværende blad repræsenterer, sligt har man andet steds erfaring for. Stiller en bys overvejende

flertal sig i en tåbelig misforstået opposition til sit oplands beboere, kan man være sikker på, at dette forhold ikke skal forøge dens tiltrækningskraft på dem, selv om det må indrømmes, at i handel og vandel spiller det gensidige nyttehensyn under almindelige forhold den væsentligste rolle.«

I en anden artikel klager han over, at havnespørgsmålet hviler fuldstændigt, skønt skibe har måttet losse ladningen i lægtere, da de var for dybtgående til at gå ind i havnen. Byen burde lægge sig mere efter dampskibsfart. Der burde også findes mere industri. Ved tidligere lejlighed har han slået til lyd for oprettelsen af en sukkerfabrik, men beklager, at tanken ikke omfattedes med den tilbørlige interesse af omegnen.

Den 8. november berettes, at byrådsmødet den foregående aften var mere end almindelig vellykket, hvad den parlamentariske orden angår. Kun nogle få gange talte flere på én gang! Det skyldtes måske, at der mod sædvane var mødt tilhørere.

Visnepolitiken gik især ud over regeringens forslag til Københavns landbefæstning. 1881 krævedes 66 mill. kr. til ekstraordinære foranstaltninger. 1883 voksede kravet til 82 mill., som et nedsat udvalg endda mente at måtte afrunde til 100 mill. Under debatten herom var det, at Hørup udslyngede sit: Hvad skal det nytte? For at støtte ministeriet samlede Højre 100.000 underskrifter på en forsvarsadresse. Der var megen idealisme bag forsvarsbevægelsen, og det blev skæbnesvangert for dansk politik, at Højre ikke havde en leder, der kunne samle forsvarsvenner fra begge lejre. C. Berg gik skarpt imod Hørups negative stilling og talte varmt for et nordisk forsvarsforbund. Også i Svendborg agiterede Højre for forsvarsadressen, men Bondegaard frarådede at skrive under på den.

Stationsforstander, oberst Saabye skrev da i Svendborg Amtstidende, at landets arrester måske i en nær fremtid kunne få »en vis betydning« for nogle politiske fribyttere, der ved deres offentlige optræden bliver mere og mere kådmundede og dristige, og som på deres togter benytter sig af det for modstanderne farligste våben: løgn. Bondegaard svarer i en artikel, der næsten fylder hele forsiden. Den er holdt i en rolig form, da han har respekt for obersten, der »med ære har deltaget i to krige«.

Modsætningen mellem partierne syntes mere uløselig end nogensinde. I sommeren 1883 holdtes en række store møder landet over med tusinder af tilhørere. Flere og flere fylkedes under Venstres fane. C. Berg afløste Krabbe som folketingets formand ved rigsdagssamlingens begyndelse. »København vågner!« lyder en begejstret overskrift i Svendborg Avis i november, hvori der bringes meddelelse om stiftelsen af Den liberale vælgerforening i København, der straks startede med 4000 medlemmer. I september 1884 læses en indbydelse til oprettelsen af Svendborg Højskolehjem. Højskoleforstander Jens Lund, Bondegaard og flere mænd fra land og by opfordrer til dannelsen af et samlingssted, hvor frisindede mænd kan mødes, hvor et godt ord kan lyde, møder afholdes o. lign.,

og hvor særlig landboerne under deres ophold i Svendborg kan ty hen og befinde sig som i et hjem. Bestyrelsen kom til at bestå af Bondegaard, købmand Peter Hansen og sadelmager Lund som repræsentanter for byen, medens landet repræsenteredes ved Jens Lund, dyrlæge Skov, V. Skerninge, mejerist Hans Knudsen, Bobjerg, og mejerist P. Rasmussen, Brændeskov.

Mellem Venstres grupper begyndte en ny spaltning. Hørup spottede forsvarsviljen, og Brandes hånede den grundtvigske anskuelse. Ved hundredårsfesten 8. september 1883 for Grundtvigs fødsel bragte Morgenbladet, der siden 1881 var ledet af Berg, Edv. Brandes og Hørup i forening, en hånlig artikel, hvori Grundtvig kun opfattedes som en politisk partistifter, medens hans digtning helt underkendtes. Det blev for meget for Berg, og Hørup og Brandes måtte forlade bladet for året efter at oprette Politiken. Ved folketingsvalget den 25. juni 1884 gav splittelsen sig ikke udslag. Seminarieforstander *Tang* genvalgtes i Svendborg ved kåring.

Valget blev et knusende nederlag for regeringen, der kun fik 19 mand valgt. Samme dag fik Norge sit første venstreministerium, men her hjemme efterfulgtes Venstres valgsejr af en deling. Den 8. november dannede Berg og Bojsen Det danske Venstre, hvortil 48 folketingsmænd sluttede sig, medens Hørupperne eller europæerne, som de gerne kaldtes, dannede Folketingets Venstre, der talte 25 medlemmer. Svendborg Avis udtrykte håbet om en fuldstændig sammenslutning af de to grupper, så Det danske Venstre, som bladet støttede, måtte blive det samme som det danske demokrati. Jens Lund, Vejstrup, skrev i en artikel, at han var utilfreds og følte sig uhyggelig til mode ved den nye strid. Partibetegnelsen »Det danske Venstre« fandt han udfordrende. »Man udgiver sig for en hel, skønt man kun er en brøk«. Og han ankede over, at Morgenbladet behandlede Hørup, Jens Busk og Edv. Brandes på en måde, så man gerne kunne tænke, det var et højreblad, man læste.

Ved årsskiftet 1885 skriver Bondegaard, at Højre i 10 år har hindret folket i at bygge og hygge sit eget hus. Derfor ser 1884 ud som sine forgængere: Øde og tomhed, en trøstesløs ørken, der kun fortæller det ene: Estrup regerer; thi det er junkernes tid, alt lægges øde, støvet lægger sig over alle opgaver, alting visner. Men reaktionen kæmper i sine sidste trækninger. Man truer med provisorier. »Nuvel, provisoriske tilstande er en ulykke for et land, men en større ulykke ville det være, om Venstre sveg den tillid, som har båret det frem, holdt det oppe«. Venstre vil ikke gribe til tvetydige midler. »Vi vil stå som mænd«, slutter artiklen, »faste og alvorlige, og forlanger af vore rigsdagsmænd, at de står fast samlede, så ikke småvrøvl skiller dem ad, som *skal* stå sammen, og ved vor styrke, som er loven, og ad den sikreste vej — den lige lovens vej — skal det sikkert lykkes os at tilbageslå det sidste angreb fra dem, som med eller uden loven vil gøre et frit folk ufrit«.

1. april 1885 udstedte Estrup en provisorisk finanslov, hvormed han kastede landet ud i den »lovløshedens afgrund«, som Monrad så indtrængende havde

advaret imod. Der var den store forskel på den provisoriske finanslov af 1877 og den af 1885, at ministeriet nu ikke var begrænset til at afholde de udgifter, der var vedtaget af begge ting. Som det hed i ministeriets indstilling til kongen, regnede det nu ikke med anden legal begrænsning af udgifterne end hensynet til statens tarv. Det blev derved muligt at bruge de i de forløbne år opsparede summer til forsvaret.

Stemningen var ophidset, men Venstres førere frarådede dog voldsomme midler af enhver art. Store protestmøder mod Estrup og hele hans ulovlige regimente afholdtes mange steder. I Svendborg samledes 5000 til møde med Berg som hovedtaler. Bondegaard bød velkommen med ønsket om. at enighed, trofasthed og udholdenhed altid måtte pryde demokratiet på Sydfyn.

Det blev en bevæget tid. Venstre oprettede riffelforeninger. Mange højskoler mistede statstilskud, fordi forstanderen deltog i riffelbevægelsen eller i agitationen for Venstres politik. Ved »Mundkurvecirkulæret« søgte regeringen at hindre lærerne i at deltage i ophidsende agitation mod regeringen. Mange venstremænd nægtede at betale skat. Det berømte Holstebro-møde kom til at koste C. Berg 6 måneders fængsel for vold mod politiet, skønt hele hans »forbrydelse« bestod i, at han nægtede at tale, hvis politimesteren ikke forlod talertribunen. Et tåbeligt attentatforsøg mod Estrup førte til nye provisorier, bl. a. om oprettelse af et militært gendarmeri til at passe på de fæle venstremænd. Bondegaard skrev om gendarmerne: »Når provisoriets lejesvende kommer til at vandre hele landet rundt som talende beviser på det fortræffelige junkerregimente, der føres, så går det nok alt sammen. Estrup kan sidde trygt og stole på, at hans love bliver overholdte, og hvis ikke, så er den betalte politiknippel ved hånden, og så — ja så regeres der over landets frie borgere efter hr. Estrups vilje«.

I marts 1886 talte Bondegaard ved et politisk møde på Thurø, der var besøgt af 4—500 mennesker, det hidtil største møde på øen. Fra Højres side talte pastor *Winther,* som kaldte Venstre et svindlerparti, ligesom han betegnede parlamentarismen som en elendig regeringsform. Svendborg Avis skrev om mødet: »Efter tilslutningen at dømme kan man sikkert gå ud fra, at thurinerne nu begynder at få en stærkere interesse for offentlige anliggender end tidligere, hvilket selvfølgelig vil medføre dér som andet sted, at de efterhånden i vort offentlige liv vil indtage den plads, de naturlig bør indtage i egen velforståede interesse, nemlig i demokratiets rækker«. Der fandtes ikke mange venstremænd på øen dengang. Skibsreder *Bornæs,* der på Bondegaards forslag valgtes til dirigent, indledte med et leve for Christian IX og sluttede med et leve for Estrup! Forinden havde han sagt, at Bondegaard var en gentleman, men han holdt ikke af ham som redaktør.

Venstre vandt efterhånden stærkere fodfæste i Svendborg, hvad der fremgår af, at »Fremskridtsforeningen i Svendborg«, den senere Svendborg Venstrevælgerforening, stiftedes 30. maj 1886. Der var ikke mindre end ca. 400, som

tegnede sig som interesserede. I et cirkulære hed det, at de nuværende politiske forhold måtte antages også i Svendborg at have skabt en opposition, som — når den er tilbørlig organiseret — kunne virke sit til at oplyse borgerne og den opvoksende slægt om det fordærvelige i at skrue tiden tilbage. I lovene hed det, at formålet var at fremme politisk og kommunal indsigt, især ved foredrag og diskussion, samt virke hen til, at enhver vælger her i byen frit kan udøve sin valgret, og at forberede frisindede valg, såvel til rigsdagen som til kommunale hverv.

Bestyrelsesvalget måtte udsættes, da der udbrød brand i byen. Indbyderne bemyndigedes til at foretage valget. Overretssagfører *Jens Knudsen* blev formand, overretssagfører *Malling Holm* næstformand, *Bondegaard* sekretær. Endvidere valgtes sadelmager *H. Chr. Lund,* tømrermester *Chr. Petersen,* litograf *Chr. Meyer,* rebslager *Johs. Evald* samt husmændene *Hans Peter Jensen* og *Hans Holgersen.* Enhver uberygtet mand over 18 år kunne blive medlem, men allerede det følgende år fik kvinder adgang til at blive medlemmer.

Den 2. februar 1888 havde Svendborg Avis bestået i 25 år. Bondegaard minder i en artikel om, at der allerede 25 år tidligere fandtes et bevidst og støt landbodemokrati på Svendborg-egnen, der ønskede at have sit eget organ, hvorigennem dets anskuelser kunne komme til orde, hævdes og forsvares. I sommeren 1862 holdtes et møde i den gamle gård i Fruestræde, og her vedtoges det at udgive bladet. Planen var dog ved at strande, men så tilbød en gårdmand resolut at vove 600 rdl., og bladets udgivelse var sikret. Uden at være ubeskedne tør vi nok sige, at Svendborg Avis aldrig har svigtet sit mål, slutter artiklen. »Med frejdigt mod har den stedse bekæmpet reaktionen, og med stor elskværdighed har den med grunde søgt at føre svage og udskejende tilbage på de gamle stier, når de under vanskelige forhold begyndte at tvivle om demokratiets sag«. Det oplyses, at bladet udkommer i noget over 1600 eksemplarer, deraf 1042 gennem postvæsenet, resten går til byen. I dagens anledning trykkes 2000 eksemplarer, der uddeles gratis, så længe oplag haves.

»Kongen, paven, Times og — Svendborg Avis, det er jubilarerne i år«, læser man i jubilæumsnummeret. »Og hvad er mere naturligt, end at en avis, der af sin stedlige kollega bliver beæret med benævnelser som »bonderegimentets organ«, organ for »kofteklædte nikkedukker« m. m., har festdag samme år, hvori hundredårsdagen for stavnsbåndets løsning falder. Den får derved fæstår sammen med dem, der væsentligst har hjulpet den over tidens vanskeligheder. Svendborg Avis slutter i dag med strålende humør sine første 25 leveår og begynder i morgen på de næste 25, stadig lige parat til at tage sig af både venner og modstandere, alt efter enhvers trang og behov«.

På 25 års dagen for Frederik VII's død bringer bladet en lang og smuk omtale af grundlovens giver. Den følgende dag læses en $3^1/_2$ spalte lang artikel om Christian IX, der har 25 års jubilæum som konge.

Den moderate fløj indenfor Venstre var alt andet end tilfreds med, at

Svendborg Avis fulgte C. Bergs politik. I efteråret 1889 forespurgte de moderate ejerne om køb af bladet. Det bevirkede, at Bondegaard indbød venner og meningsfæller til et møde på Rasmussens (nu Wandalls) hotel søndag den 27. oktober. Her redegjorde han for stillingen. For at bevare bladet for den gamle Venstre-politik havde han efter samråd med meningsfæller benyttet sin kontraktmæssige forkøbsret og købt bladet. Disse ønskede nu, at bladet skulle ejes af byens og omegnens venstremænd for at knytte det fastere til læsekredsen end hidtil. Tanken vandt almindelig tilslutning, og man gik straks i gang med tegning af garanter. Til medlemmer af bestyrelsen valgtes højskoleejer *Niels Johansen,* Ollerup, gårdejerne *Rasmus Jensen,* Oure, *Povl Johansen,* Sørup, og *Lars Hansen Juul,* Egense, gårdfæster *Rasmus Pelle,* Bjerreby, og forretningsfører *Chr. Jensen,* Svendborg. På den konstituerende generalforsamling godkendtes valgene, og til revisorer valgtes købmændene *J. N. Schmidt* og *Ferd. Jørgensen,* der begge varetog posten til 1920.

Den 28. oktober kunne man læse i Svendborg Avis: Nærværende blad blev i går overdraget redaktør *A. C. Bondegaard* i forening med en stor kreds af meningsfæller i Svendborg og omegn for en købesum af 55.000 kr. Køberne overtager bladet med tilhørende bogtrykkeri den 1. januar 1890. Ved denne overdragelse er bladet blevet knyttet endnu fastere end tidligere til sin læsekreds.

De moderate holdt sig dog ikke i ro. »Vore nye modstandere«, lyder overskriften i Svendborg Avis den 15. november. I artiklen meddeles det, at en del mennesker, hvorimellem der er nogle, der vil kalde sig venstremænd, i forening med højremænd har rejst en agitation mod nærværende blad og den gamle faste Venstre-politik, det har æren af at være mangeårig talsmand for. Hovedmændene er sadelmagermester Lund og litograf Peter Meyer, Svendborg, gårdejerne Niels Madsen, Vejstrup, J. P. Lebæk, V. Skerninge, P. Nørreballe, Thorseng, og Niels Petersen, Gravvænge, samt forpagter H. P. Nielsen, Oure. De havde først forsøgt at erobre Svendborg Avis, og nu skal de have i sinde at etablere et forligssøgende moderationsblad, som de endog vil fortælle folk skal redigeres fra et rent Venstre-standpunkt. Vi ser med »fuldstændig sindsro på deres bestræbelser for at ødelægge sig selv og Venstre her på egnen. Vi er overbeviste om, at vore venner og meningsfæller ikke svigter vor fælles sag, fordi nogle få blandt deres omgivelser vender deres fortid ryggen og ikke vil vedkende sig deres egne tidligere anskuelser«.

Fra nytår 1890 udkom det moderate »Folkebladet for Svendborg Amt« i Svendborg under redaktion af H. R. Egebjerg. Redaktøren var udgået fra et åndeligt og folkeligt levende interesseret hjem. Han havde gået i Egebjerg friskole og var i de unge år elev på Vejstrup og Askov højskoler. Hans grundtvigske ståsted kunne være en hjælp for ham til at komme i forbindelse med store kredse på Sydfyn. Her rørte sig et rigt åndeligt liv, hvorom bl. a. friskoler og højskolerne i Ollerup, Vejstrup og Ryslinge vidnede, ligesom det rige

valgmenighedsliv i Vejstrup og Ryslinge. Også adskillige sognepræster sluttede sig til denne bevægelse. I forsamlingshusene samledes mange til folkelige møder, og skytte- og gymnastikbevægelsen havde meget stor tilslutning overalt på Fyn. Egebjerg ledede da også sit blad ud fra et stærkt hensyn til det folkeligt- og almenoplysende mere end det nyhedsmæssige. Forsvarssagen optog ham levende, og i 25 år var han formand for De danske Skytteforeningers 6. hovedkreds. Som ung bondeknøs havde han begyndt at skrive i bladene og var en kort tid medarbejder ved Svendborg Avis, Fyns Tidende og Morgenbladet. Siden 1887 havde han været redaktionssekretær ved det grundtvigske Aarhus Folkeblad. Han er blevet karakteriseret som en ideelt anlagt og habil bladmand, men ikke taktiker.

Svendborg Avis havde fået en konkurrent mere, men det hævdede at være det eneste Venstre-blad i Sydfyn, der bekæmpede reaktionen fra et rent Venstre-standpunkt, og den 2. januar kunne det fastslå, at det udkom i samme antal eksemplarer som på samme dato det foregående år. I april skildrer Bondegaard de nye bladmænd. Han minder om, at han efter valget i 1884 støttede Berg i bestræbelserne for at samle Venstre.

I en annonce i juni fastslår Svendborg Avis, at dets læsekreds er større end de andre lokale blades tilsammen. Det støtter en oppositionel forhandlingspolitik, fastholder Venstres gamle program og arbejder for at rejse og samle demokratiet om dets mangeårigt hævdede grundsætning til enig kamp for den i grundloven hjemlede frihed og ret. Svendborg Avis bekæmper derfor moderation og reaktion fra et rent Venstre-standpunkt. Svendborg Avis er således det eneste Venstre-blad på Sydfyn.

Det blev til en skånselsløs kamp mod de moderate, som Bondegaard ofte kaldte det nye Højre. Man ville end ikke have foreningsfællesskab med dem, hvorfor Venstre organiserer sig i politiske foredragsforeninger. I Faaborgkredsen er organisationen i fuld orden, meddeles i april 1891. En deputation sendtes til Ollerup, hvor C. Berg opholdt sig hos datteren og svigersønnen på Ollerup højskole, for at takke og bevidne deres anerkendelse for den gamle førers trofaste og aldrig svigtende virksomhed.

Den 28. november 1891 døde C. Berg pludselig af et hjerteslag. Dette budskab vakte dyb sorg landet over. Svendborg Avis skrev i en mindeartikel: »Dette budskab vil berøre alle vore venner smerteligt. Det danske demokratis bedste mand, dets trofaste og uegennyttige tjener er således ikke mere blandt de levendes tal. Men hans livsgerning vil leve og blive fortsat. Den sæd, han i næsten en menneskealder har sået i vort folk, idet han som ingen anden har vakt dets frihedsbevidsthed, har nemlig slået så dybe rødder, at dens fremtidige vækst ikke kan kues«.

Bladet bringer meget udførlige meddelelser og referater om Bergs sidste dage, bisættelsen fra Marmorkirken og begravelsen i Kolding. Demokratisk vælgerforening for Svendborg amts 3. valgkreds var ved begravelsen repræ-

senteret ved en mand fra hvert sogn. Fremskridtsforeningen var repræsenteret ved to mand. Ved mindesammenkomsten i Kolding om aftenen talte bl. a. også Bondegaard.

Ved folketingsvalget i 1890 var Bergs gruppe vokset til 17 mand, og blandt de nyvalgte var den unge vestjyske lærer J. C. Christensen og husmand Anders Nielsen fra Tapdrup hede. Efter valget skete en ny spaltning af Venstre i folketinget; to grupper, hver på godt 35 medlemmer, samlede sig henholdsvis om Hørup—Berg og om Frede Bojsen. Den sidstnævnte ville nå frem til et forlig gennem sociale reformer, medens Berg stod fast på sit valgsprog om ikke at gå på akkord med uretten, d. v. s. ingen forhandling med en regering, der trodsede folkets flertal. Holstein-Ledreborg nedlagde træt og skuffet sit mandat, og ved valget 1892 faldt Hørup for Alberti. Valget betød fremgang for tilhængerne af forhandlingspolitik. Svendborg Avis skrev om resultatet, at Sydfyn med Ærø og Langeland havde æren af at kunne opvise de smukkeste Venstre-sejre i det ganske land.

Ved årets grundlovsfest i »Høje Bøge« samledes 5—6000 for at høre den unge højskolelærer Holger Begtrup fra Askov, der var opfordret til at stille sig i Kolding som Bergs efterfølger. Mange så i den veltalende unge højskolemand en værdig arvtager af Bergs gerning, men Begtrup undslog sig og valgte højskolen som sin folkelige virkeplads. Om Det rene Venstres stilling udtalte han i »Høje Bøge«: Så længe vi er små og få, har vi intet mod at stå sammen med dem, der lige så trofast kæmper for grundloven som vi, men jeg skal ærligt tilstå, at jeg ganske vist ikke ønsker Hørup til fører, jeg stoler nemlig på, at vi nok skal finde en fører blandt vore egne.

AFLÆGGER I MIDDELFART

Med voldsomhed bekæmpede Bondegaard de moderate og Højre. Moderate aviser kaldte han forhenværende Venstre-blade. Men det blev ikke bare smådrillerier. Det rene Venstres stilling måtte styrkes. Da der blandt en del vælgere i Middelfart-kredsen var utilfredshed med, at kredsen ved valget 1892 blev erobret af de moderate, dannede en kreds med læge Dreyer i Nr. Aaby i spidsen et selskab til udgivelse af et blad i tilslutning til Det rene Venstre. De søgte forbindelse med Bondegaard, der i september udsendte et prøvenummer af Middelfart Venstreblad med Hans Birkelund som lokalredaktør.

»Middelfart Venstreblad kommer ikke ukaldet«, skrev Svendborg Avis. Det er kun efter gentagne og indtrængende opfordringer, at udgiveren endelig har ladet sig bevæge til at imødekomme de ønsker, som talrige venstremænd med stor styrke har rettet til ham om at skaffe dem et organ, der forsvarer Venstres program og Venstres sag i denne egn. Fra et rent og klart Venstre-standpunkt vil Middelfart Venstreblad bekæmpe reaktion og moderation og støtte

alle bestræbelser, der går ud på at skaffe demokratiet fremgang og sejr, således at det engang kan nå sit mål: Folkeligt selvstyre.

Fra 1892—94 udkom bladet som aflægger af Svendborg Avis. Derefter blev det trykt sammen med Fyns Venstreblad, 1901 blev det selvstændigt, og fra 1905 støttede det radikalismen.

Det kunne ikke undgås, at Bondegaards skarpe artikler vakte de angrebnes harme, så de anlagde sag mod ham. I en artikel om valget 1892 skrev han om Egebjergs »reducerede organ«, der på »sin sædvanlige pjattede måde« havde hævdet, at kredsen ikke kunne holdes uden hjælp fra de moderate, som Bondegaard kaldte »dette sørgelige og foragtelige affald fra Venstre». Svendborg Avis fortsatte i artiklen den 22. april: At Venstre her i kredsen derfor resolut bestemte sig til at tage Hans Rasmussen i nakken og kaste ham og hans halve snes mand overbord fra Venstres snekke, hvori de forsøgte at kravle op, må derfor betragtes som en fornuftig og heldig slutning og som den eneste værdige behandling, disse overløbere har gjort sig fortjent til for deres hæslige og modbydelige færd her i kredsen for at splitte Venstre.

For dette ikke helt sarte ordvalg idømtes Bondegaard en bøde på 100 kr. til statskassen samt 50 kr. i sagsomkostninger. I disse år rettes der i bladet ved mangfoldige lejligheder angreb på de moderate. Om denne kedelige broderstrid kan man nok anvende det gamle ord om, at frænde er frænde værst. Under alt dette forsømte Svendborg Avis dog ikke at følge med tiden i bladlig henseende. I årgangen 1893 fremkommer de første illustrationer i bladet, og fra oktober kvartal 1894 tilbydes holderne som tillæg til bladet det af Zacharias Nielsen, kaptajn Rs. Hansen og Chr. Westergaard udgivne ugeblad »Søndagsbladet«.

Det storpolitiske forlig mellem Højre og de moderate i 1894 bekæmpedes i folketinget voldsomt af J. C. Christensen, der hurtigt var blevet Bergs afløser som leder af Det rene Venstre. Svendborg Avis var meget bitter og harmfuld over forliget. »Det er i fuldeste mål en akkord med uretten, der er sluttet«, skrev bladet dagen efter vedtagelsen, »og det af mænd, som for ikke længere tid tilbage end ved sidste valg erklærede og lovede deres vælgere, at de aldrig ville anerkende provisorismen. Lad forsmædelsen komme over deres egne hoveder for den uværdige underkastelse«. Den 4. april skriver Bondegaard i artiklen »Forræderiet«: »Forræderiet mod menigmands ret og grundloven er nu en fuldbragt kendsgerning. Den 1. april 1894 vil blive en mærkedag i dansk politik. På den dag gjorde overløberne skridtet fuldt ud og lod sig åbenbart for alverden indrullere som regulære tropper i Højres rækker. De overgav sig som trælle i provisoristernes vold, hvilke nu kan kuske dem i folketinget med frafaldets magt. Forliget blev så råddent som et ådsel, der har ligget under åben himmel i dage og uger. Ikke en trævl lod Højre dem beholde, hvormed de kan skjule deres nøgenhed og hæslighed ... Menigmand tabte, herremændene vandt, men der er håb om snarlig genoprejsningsdag«.

»Fortiden dømmer dem« hedder en artikelrække mod de moderate, og i andre artikler analyserer han redaktør Egebjergs stilling til et eventuelt forlig. Så sent som 31. marts 1893 skrev Egebjerg: »Men på et punkt kan der ikke slås af: hvad der er udført i strid med grundloven, må ikke få lovliggørelsens præg på sig«. Men efter forligets godkendelse betegnede han dette som »et betydeligt fremskridt« ,skønt det indeholdt en bestemmelse om, at der til den provisoriske landbefæstning skulle optages en bevilling på finansloven til dens vedligeholdelse.

Hårde og voldsomme faldt ordene mellem gamle meningsfæller. Fra moderat side havde man krævet ministeriets afgang som betingelse for forliget, men Estrup ville ikke give noget tilsagn om at gå. Først i august gik han af og afløstes af et nyt Højre-ministerium under ledelse af den hidtidige udenrigsminister, lensbaron Reedtz-Thott. »Det var altså et nydeligt systemskifte«, skrev Svendborg Avis, »5 gamle blev siddende, og vi fik 3 gode provisorister i stedet for de 3, der gik. »Eins bier«, sa'e gasen, da den drak af 7 gadekær! Ikke engang de stakkels overløbere blev der taget mindste hensyn til«. Det må indrømmes, at det var et politisk fejlgreb, at Bojsen ikke havde krævet garanti for dannelsen af en regering med moderate deltagere, men ingen skulle kunne sige, at han havde fået forliget i stand, fordi han selv ville være minister. Da en højremand efter forliget sagde til ham, at nu blev han minister, svarede han spøgende: »Nej, så udvandrer jeg!« Denne fine og ridderlige politiker var ikke ude efter en ministertaburet.

Forud for folketingsvalget den 9. april 1895 skrev Svendborg Avis: »Nu klager vi ikke længere over forræderiet. Nu straffer vi forræderne. Nu græder vi ikke over den tabte frihed. Nu generobrer vi friheden. Nu deklamerer vi ikke om vore lyse og skønne idealer, der kun var lygtemænd, der narrer os, kun var sæbebobler, der brister. Nu handler vi, nu virker vi, og nu sætter vi mænd ind i rigsdagen, der ikke skuffer os, og som ikke løber fra deres ord«.

Valget blev et nederlag for forligets tilhængere. »En sejrens dag«, skrev Svendborg Avis dagen efter. »I går fik endelig vælgerne lejlighed til at afsige dom over forliget og forræderne, og det blev en dom, der ikke er til at misforstå«. Om valget i Svendborg, hvor lærer P. Jørgensen, Maabjerg, der første gang valgtes 1892, genvalgtes, skrev Bondegaard med adresse til Egebjerg, at næppe noget blad i det ganske land i den grad havde kørt rundt i politik som det nye Højre-blad i Svendborg. Man må forbavses over den mangel på sundt omdømme, der hersker gennem dets spalter. Den mest himmelråbende tanketomhed kan i lange tider endog være det eneste, der karakteriserer bladets indhold. »Hans Egebjergs politiske runddans er nu sluttet, og hans og hans ærede kollega ved Nicolaj Kirke må nu se at dele de løst hængende Højre-abonnenter, som de er venner til«.

Efter valget 1895 havde forligsmodstanderne dannet Venstrereformpartiet, der under J. C. Christensens fremragende ledelse førte en henholdende politik

for at trætte modstanderne og vinde indflydelse gennem det saglige arbejde. Venstres historie havde lært ham, at det først og fremmest gjaldt om at undgå splittelse indenfor partiet. Det lykkedes også for ham at holde det sammen, selv om det ofte knagede i fugerne.

Svendborg Avis støttede naturligvis Venstrereformpartiet. Det ville ikke vide af noget andet Venstre. 1898 var der folketingsvalg, og bladet skrev da, at kun i Faaborg-kredsen kunne Venstre tage den med ro. Her var opstillet en moderat og en højremand. »Det er Venstre komplet ligegyldigt, om den ene eller anden højremand bliver valgt i Faaborg-kredsen, og derfor stemmer de ikke i denne kreds«. Valget blev en smuk sejr for Venstrereformpartiet, der med 63 mandater fik absolut flertal i folketinget, medens Højre skrumpede ind til 16 mand. Et ministerium af Venstre burde have været en følge af valget, men det vil næppe ske, »thi Højre er et parti, der ikke slipper magten, så længe det blot tæller 7 mennesker, der kan få kongelig udnævnelse som ministre«, hed det i Bondegaards kommentarer til valget.

I marts 1899 udvidedes bladets læsestof, idet det blev 7-spaltet mod før 6. Under forhandlingerne om skattelovene sprængtes landstingets Højre i 1900, idet »de otte« under ledelse af greve Mogens Frijs brød ud. 1902 antog de navnet De frikonservative. Svendborg Avis skrev, at det var landstingets skyld, skattelovene ikke vedtoges. »Det er ikke alene endt med, at dette ting arbejder tungt og modvilligt, nej, det har nedlagt arbejdet. Landstinget strejker for tiden«.

De skiftende Højre-regeringer fik i april følgende omtale: »Alle de ministerier, vi har haft i den sidste menneskealder, og det, man nu får, ligner hinanden som knapperne i et par bukser. Intet har de evnet at udrette til gavn for folket. Alt, hvad de har taget fat på, er blevet forkludret. Forsvarssagen har de bragt i en efter sagkyndiges udsagn ynkelig tilstand, skønt der ekstra er ofret op mod et hundrede millioner kroner på den sag. Retsreformen er forsumpet, så man hverken hører eller ser noget til denne vigtige reform. Skattelovene forhutlede, så de er blevet et vrængbillede af, hvad de burde være. Som et lyspunkt i al denne jammerlighed skal nævnes, at slægt og venner er blevet anbragt i gode embeder«.

Angrebene på Egebjergs blad fortsatte med uformindsket styrke. Det benævnes »overløbernes blad«, der døjer af sult og fattigdom, ja, det er som bekendt dødens visse bytte, hedder det 25. juni 1901 i anledning af, at Faaborg skal »lyksaliggøres med en aflægger« af Folkebladet fra 1. juli. Egebjergs taktik stemples som tåbelig, fordi den består i dyre forsikringer om Venstre-sind samtidig med, at hans gerninger er åbenlyse Højre-gerninger.

Valget den 3. april 1901 blev en strålende sejr for Venstrereformpartiet, der fik 76 mandater, medens Højre halveredes til 8. Nu endelig kunne Venstres krav om parlamentarismens indførelse virkeliggøres.

Systemskiftet fandt sted ved dannelsen af Venstre-ministeriet Deuntzer den

24. juli 1901. J. C. Christensen stod som Venstres ubestridte førstemand og burde have dannet regeringen, men springet fra adelige og godsejere som førsteministre og ned til en landsbylærer har forekommet den tid for stort. Professor, dr. jur. J. H. Deuntzer var en anset jurist, men politisk et ubeskrevet blad. J. C. Christensen blev kultusminister, medens gårdejer Ole Hansen, Bringstrup, som »den første bonde i kongens råd« overtog landbrugsministeriet.

Svendborg Avis hilste naturligvis systemskiftet med stor glæde: »Endelig efter en menneskealders kamp er det lykkedes Venstre at belære Højre om, at der her i landet ikke i længden kan regeres mod folket. Udnævnelsen af det nye Venstre-ministerium i går er et håndgribeligt bevis herfor. Provisorierne vil for fremtiden være banlyste som kampmidler i dansk politik, og kampen vil for fremtiden foregå indenfor grundlovens rammer, således som det altid har været grundlovens mening.

For os, der har været med i hele den lange kamp for demokratiets fremgang og sejr, er det en ublandet glæde at byde det nye ministerium velkommen, og vi er overbeviste om, at vore meningsfæller nærer samme følelser som vi ... Vi ønsker ministeriet et langt og dådrigt liv«.

Intet andet enkeltmenneske havde større andel i, at systemskiftet nu var kommet, end C. Berg, skrev Kolding Folkeblad, og Bondegaard giver sin tilslutning, idet han af artiklen citerer: Det er på hans store vækkelsesarbejde, man videre har kunnet bygge, det er først og fremmest ham, der lagde sæden til fremtidens høst og plejede den, så den blev stærk og fyldig. I det digt, Holger Drachmann skrev efter Bergs død, omtales den fremtidsstund, da det »vifter en solskinsdag med friske briser over vang og smelder højt de hundred flag til glade stemmers frihedssang«, og digtet slutter med de ord, der har gyldighed nu i denne stund, da det gamle synker for det ny: Men sejrer vi, så fører han — det bedste i sit land.

I Venstre-kredse var glæden over systemskiftet så stor, at man besluttede at foranstalte et folketog til kongen. Der udgik opfordring til alle kommuner og byer om at udpege repræsentanter. Svendborg Fremskridtsforening valgte byrådsmedlemmerne Hybel Rasmussen og J. Andersen samt Bondegaard, hvad der fik Fyns Social-Demokrat til at udbryde: »Hr. Bondegaard på maven for kongen. Hvad mon det næste skridt bliver?« Folketoget fandt sted den 1. september i et antal af 15—20.000. Blandt deltagerne var den 80-årige rentier H. J. Petersen, Nykøbing F., der også var blandt de 400 bønder, der 1859 gik til kongen for at takke for udnævnelsen af ministeriet Rotwitt.

Fra visse sider klagedes over, at der var for mange københavnere blandt regeringen, og Folkebladet stemte i med. Dette gav Bondegaard anledning til en lille opsats: »Overfald på sin politiske amme«, hvori det hedder, at ministerskiftet har gjort Egebjerg mere konfus end sædvanlig, og det vil ikke sige så lidt. Ordet »københavner« virker på ham som en rød klud på en tyr. Han glemmer aldeles, at det er hans politiske amme fra Vejstrup højskole, der i

sin tid var den ivrigste for at skaffe en af de fæleste københavnere valgt på Langeland, nemlig Edv. Brandes.

Også redaktør H. P. Hansen, Svendborg Social-Demokrat, må holde for. I en artikel om hans bedrifter er anbragt et kors, hvorunder man læser: »Hans stormægtighed H. P. Hansen af Petersborg hånede arbejderne i Svendborg ved at kalde dem stemmekvæg. I selverkendelse indrømmede han at have snydt arbejderne kommunalt. Uforbeholdent afgav han tilståelse om, at han var vant til at skrive mod bedre vidende«. Samme blad nægtede at optage følgende i anledning af 1. maj-demonstrationen 1902:

»Samtlige typografer i Svendborg Avis' trykkeri erklærer herved, at redaktør Bondegaard ikke har lagt os nogen hindring i vejen for at deltage i 1. maj-demonstrationen i torsdags.

Samtlige typografer i Svendborg Avis.«

Venstre på Fyn reorganiseredes i september 1901. Købmand *J. C. Petersen*, Odense, blev formand og redaktør Bondegaard næstformand. Efter systemskiftet mildnedes luften efterhånden mellem Venstrereformpartiet og de moderate, men Svendborg Avis fortsatte dog længe med stærke og bidske angreb på Egebjerg, som stadig tituleredes med døbenavnet Hans Rasmussen. Der er dog ingen regler uden undtagelse. Den gamle veltjente politiker Sofus Høgsbro, der siden 1866 uafbrudt havde repræsenteret Brobyværk-kredsen (nu Højrup-kredsen), døde 15. januar 1902. Som hans efterfølger udpegede begge Venstre-grupper i enighed konsejlspræsident Deuntzer, der telegrafisk besvarede opfordringen med, at han ville stille sig som det samlede Venstres kandidat, hvad Svendborg Avis fandt var »et vidnesbyrd om denne mands uimodståelige elskværdighed, der byder Venstres gamle modstandere velkommen i Venstres rækker, og når de vil vise sig pålidelige i fremtiden, vil han naturligvis med fornøjelse modtage deres stemmer«.

FRA BILISMENS BARNDOM

Under gennemgangen af de gamle årgange finder man mange morsomme og interessante småtræk og referater af svundne tiders begivenheder, bl. a. fra bilismens barndom. Den 2. juni 1902 læses således om amtsrådet på biltur. Det berettes, at Dansk automobilfabrik i København har sendt en repræsentant med en lydløs »Oldsmobile« rundt til selvsyn for amtsrådsmedlemmer. Svendborg amtsråd præsenteredes ved sit møde i går for dette moderne køretøj. Bilen skulle forevises kl. 12½, men allerede da rådet gik til frokost, mødte man køretøjet, og højskoleforstander Kristensen-Randers fik den første tur. Hans erfaringer gik ud på, at ingen af de heste, han mødte, var bange, angst sporedes kun hos kuskene!

Der havde i amtsrådet været såvel venner som modstandere af det moderne

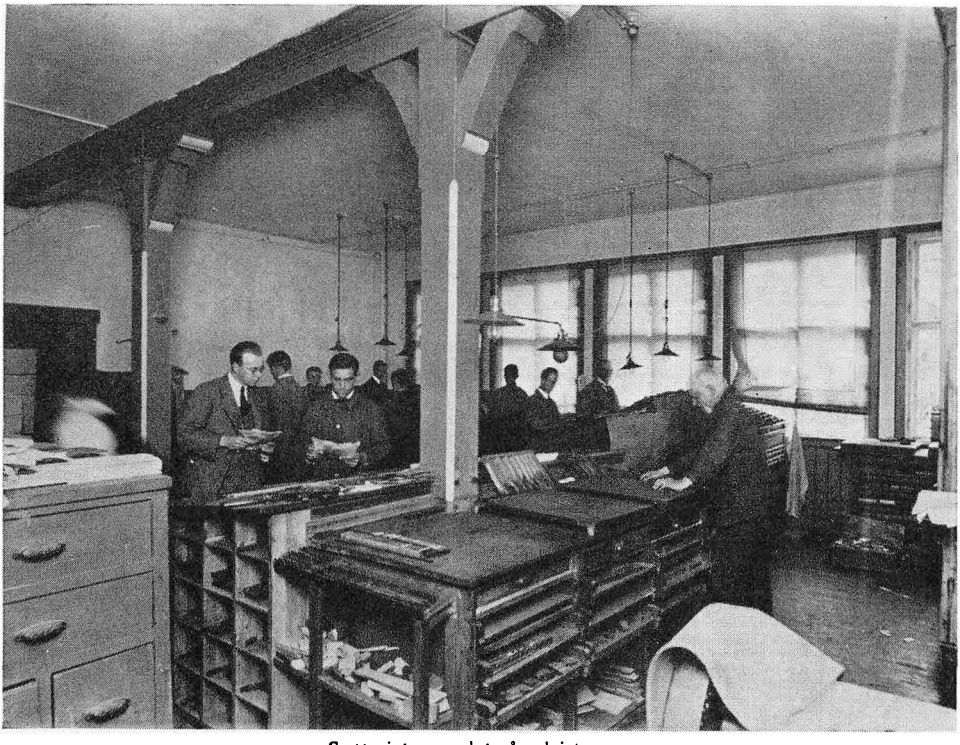

Sætteriet som det så ud i tyverne

køretøj. Nu skulle de prøve en tur ned ad Vestergade, hvor mange tilskuere med stor interesse betragtede det sælsomme køretøj. I rådhusets kontorer hvilede arbejdet, og reklamen virkede i det hele formålstjenligt. Baron Schaffalitzky fik den første tur, som han var glad for. Så kom turen til den ivrigste modstander i rådet, Dines Petersen, som dog befandt sig godt under kørselen. Endelig fik H. P. Nielsen og formanden hver en tur.

På rådets møde drøftedes vedtægter for kørsel med biler. Formanden oplyste, at det udarbejdede udkast var sendt til samtlige amtets 66 sogneråd med anmodning om en udtalelse. 41 sogneråd havde givet tilslutning, medens 25 var imod den nye færdselsmetode. Af herredsfogderne havde kun Thiele næret betænkelighed. Formanden meddelte, at udkastet var udvidet, hvorved bilkørsel også blev tilladt på bivejene. Drivkraften må virke uden stærk støj og generende udstrømning af damp eller røg. Kørehastigheden må ikke overstige 4 mil i timen om dagen og 1 mil om natten. Kørende og ridende skal passeres langsomt.

Under debatten fremsatte Schaffalitzky mange betænkeligheder. Vi gavner kun 2 pct. og skader 98 pct. af amtets befolkning ved tilladelsen, mente han. Christiansen ville berolige folk ved at sætte hastigheden til højest 3 mil, men

Jørgensen ville blive stående ved bestemmelsen fra 1898 om 2 mil. Der var enighed om, at bilerne ikke måtte males med lyse eller skrigende farver. Vedtægterne vedtoges, idet dog Schaffalitzky, Dines Petersen og Jørgensen stemte imod. Med 7 stemmer vedtoges det at indsende vedtægterne til ministeriets godkendelse.

Den 21. august berettes om en sjælden dramatisk afslutning på det første byrådsmøde efter sommerferien. Formanden hævede mødet, fordi et medlem ikke ville respektere den parlamentariske orden. »Selvfølgelig var det redaktør H. P. Hansen, der følte en uimodståelig trang til at gøre mudder«. Formanden havde på forhånd nægtet diskussion om en sag. Redaktøren begærede alligevel ordet, og da det blev ham nægtet, begyndte han at skælde hele rådet ud. Formandens klokke respekterede han ikke, hvorfor han kaldtes til orden, og mødet hævedes.

I kampen mod de skiftende højreregeringer havde Venstre og socialdemokraterne kunnet støtte hinanden. Selv om der var meget, der skilte, var de enige i kampen om det folkelige selvstyre. Modsætningerne øgedes efter systemskiftet, og ved valgmandsvalgene til landstinget 1902 var der intet samarbejde i Svendborg, hvad Svendborg Avis var godt tilfreds med. Siden Venstre er blevet regeringsparti, skrev bladet, har socialisternes ledere nemlig overfaldet Venstres regering og Venstres politik med en hidsighed, der beviser, at de af et ærligt hjerte hader Venstre.

BLADET FÅR EGEN BYGNING

Svendborg Avis, der var i stadig fremgang, havde længe lidt under pladsmangel. Den 13. april 1901 vedtog bestyrelsen at købe en byggegrund i den nyanlagte Sct. Nicolaigade af købmand *H. O. Hansen* for en pris af 4 kr. pr. kvadratalen. Af købmand *Th. Barfod* købtes grund i Kyseborgstræde, hvorpå der stod et gammelt pakhus. Prisen var 3500 kr. Sælgeren skulle »rense grunden for de påstående bygninger«. Af H. O. Hansens grund skulle 22 alen blive tilbage. Noget senere købte Bondegaard dette areal, da der, som der står i protokollen, var »udsigt til et ubehageligt naboskab«. Det var vist Social-Demokraten, der havde planer om at opføre en bladbygning her. Bondegaard har vel ment, det kunne være nok med Amtstidende til nabo. Bondegaard tilbød straks bladet grunden til samme pris, som han havde givet, og det blev modtaget. Der opførtes nu en ny bygning, som toges i brug den 3. november 1902. Med grund, inventar, installationer o. s. v. kostede den ialt 52.306,57 kr.

Samme dag bragte bladet en rigt illustreret artikel om dets nye hus. Spørgsmålet om, hvorfor vi flyttede og byggede, besvares med, at det simpelthen var nødvendigt. Da man for 16 år siden anskaffede en hurtigpresse, tænkte man sig, den i mindst 30 år skulle klare oplaget, men det var fordoblet i det tidsrum.

På hjørnet af Sct. Nicolaigade og Kyseborgstræde var det nye bladhus opført. Det var 31½ alen lang og 17½ alen bred og opført i 3 etager. I den underste var indrettet trykkerilokale på 250 kvadratalen. Her var opstillet en dobbelt- og en enkelt hurtigpresse, en akcidenspresse m. m. I næste etage havde redaktion og ekspedition til huse. Her var også arkiv og sætteri samt spisestue for typograferne. Den øverste etage var indrettet til beboelse for redaktøren.

Bladhuset var opført efter tegning af arkitekt *Magdahl Nielsen,* København, der også havde opført de stilfulde og smukke bygninger Sct. Nicolai Apotek og frk. Holsts pigeskole. »Vor nye bygning anses af alle sagkyndige for en særdeles solid bygning, og der er dem, der smigrer os med, at det er den smukkeste bygning i Svendborg«, skriver redaktøren med stolthed. Det oplyses, at den nye dobbeltpresse kan levere 3200 eksemplarer i timen.

I efteråret 1902 opløstes de moderate som parti og anmeldtes som valggruppe i folketinget. Gruppen udsendte følgende udtalelse: »Vi har i dag besluttet at opløse det forhandlende Venstres partigruppe på rigsdagen. Som forholdene efter ministerskiftet har udviklet sig, består der efter vor opfattelse ikke længere nogen sådan modsætning inden for Venstre, at opretholdelsen af vor partigruppe er nødvendig eller ønskelig. Også vi ser i det nuværende ministerium en garanti for en grundlovsmæssig styrelse og for en på én gang demokratisk og besindig reformpolitik. Indtil videre agter vi at blive stående uden for partierne og fra et uafhængigt venstrestandpunkt hver for sig bidrage, hvad vi formår, til at fremme et frisindet reformarbejde under ministeriets ledelse«.

Denne meddelelse bragte Svendborg Avis på forsiden den 8. november. Et par dage før havde Egebjerg skrevet, at Folkebladet fandt det formålstjenligt nu at stryge partifanen. Redaktør Bondegaard indvalgtes ved samme tid i bestyrelsen for Venstrereformpartiets redaktørklub. På årets sidste dag bragte bladet for første gang en oversigt over årets begivenheder i billeder og tekst.

Venstreregeringen havde indledt et storstilet reformarbejde. Skønt Venstre var i mindretal i landstinget, lykkedes det gennem et udmærket samarbejde med de frikonservative at få virkeliggjort mange af de gamle reformkrav. Der har været et stort venstresmil udbredt over så godt som hele 1902, skrev Svendborg Avis 2. januar 1903. Med henblik på den københavnske venstre fløj under ledelse af P. Munch og Ove Rode fortsattes: »At der findes venstremænd, der er politiske indsiddere hos socialisterne og derfor skal være ubehagelige mod Venstre og Venstres regering, har under disse for Venstre så gunstige forhold kun ringe betydning«.

Da de to nævnte mænd senere talte i Odense, rettede de skarpe angreb på ministeriet. Bondegaard gav følgende kommentar: »Naturligvis har de lov at angribe ministeriet lige så lysteligt, de vil, men det forekommer os, at det ville være klædeligere, om de, når de går højres og socialdemokraternes ærinde, tilkendegav sig selv enten hørende til det ene eller andet parti af Venstres modstandere i stedet for at sejle under falsk flag og kalde sig venstremænd«.

Ved folketingsvalget 16. juni 1903 tabte Venstrereformpartiet to mandater. I Svendborgkredsen opstillede højre Estrups svigersøn, hofjægermester Wenzel-Neergaard. Svendborg Avis skrev, at han var den bedst mulige af de kandidater, højre har præsenteret her i kredsen i lange tider. »Han har det humør og de nerver, der er så uvurderlige goder i en valgbevægelse«. Ved valget 1906 erobrede han kredsen.

Ministeriet havde ikke lette kår. Den radikale fløj i hovedstaden råbte stadig

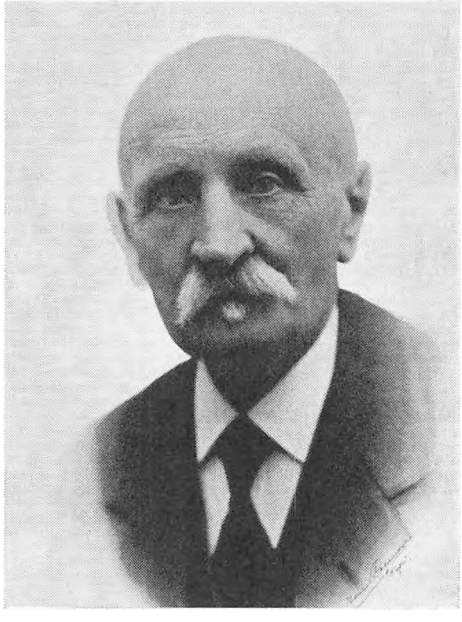

Redaktør A. C. Bondegaard

op om militærudgifternes nedsættelse. Den rettede ikke mindst sit skyts mod krigsminister Madsen, der var tilhænger af et stærkt forsvar, samtidig med at han ville en demokratisering af hærens form og ånd. Det var ikke ofte, Svendborg Avis i denne tid bragte en leder, men 25. februar 1904 fandtes en under overskriften: »Sorg«. Bondegaard mener, modstanderne som jøderne ved Babylons floder sidder med sorg i sind over, at deres skønne forhåbninger om at vælte krigsministeren er gået al kødets gang. Han roser krigsministeren for at have indført en anden tone i hæren, så de værnepligtige ikke er udsatte for den rå og modbydelige behandling, de alt for ofte var genstand for tidligere. Artiklen slutter fortrøstningsfuldt med, at det nok i lange tider vil være unyttigt at spekulere i Venstres splittelse.

Ved rigsdagssamlingens slutning i foråret 1904 erkendes det, at den har været mere urolig end ventet. Politikens angreb tillægges ikke større betydning, men værre er det, at enkelte medlemmer af partiet gør fælles sag med modstanderne

i angrebene på regeringen. I maj fremhæves, at der aldrig siden Tschernings dage i dette land har været en krigsminister, der har vist en så levende interesse for den menige soldat som den nuværende. Det er derfor ikke til at fatte, hvorfor denne dygtige og fortjenstfulde mand skal lægges for had særlig af dem, der vil kalde sig venstremænd. I en nytårsartikel 1905 hedder det, at der i det foregående år har været mere uro i Venstre, end der behøvede at være.

Modsætningerne inden for Venstre tilspidsede sig så stærkt, at det kom til en ministerkrise. J. C. Christensen opfordredes til at danne den nye regering. I et partimøde forelagde han sit program og krævede tilslutning. Han udtalte åbent, at han ikke regnede med nedgang i militærudgifterne. Partiets formand, Anders Nielsen, krævede tilslutning til programmet; de, der ikke stemte ja, måtte udtræde. Otte medlemmer svarede: stemmer ikke. De konstituerede sig som Folketingets Venstre, men i maj antog de navnet Det radikale Venstre, der fik 15 medlemmer i folketinget.

Ministeriet J. C. Christensen var dannet 14. januar 1905. Venstre over det ganske land har kun grund til at hilse det nye ministerium med glæde, skrev Svendborg Avis. Senere bringer bladet Anders Nielsens pjece om den politiske situation som særtryk. Det radikale Venstres program fra landsmødet i Odense aftrykkes, og som et kuriosum nævnes, at disse antimilitarister havde indledt søndagens møde med at synge »Jeg vil værge mit land«. De radikale kaldtes rebellerne, og deres program vies hele tre ledere. »De står tvivlrådige og kigger både efter socialister, georgister og Venstre. Disse tre standpunkter har de nemlig rodet sammen i en guddommelig pærevælling, som de snart vil få i den gale hals, når de skal til at søbe den«. En udtalelse af P. Munch til Adresseavisen citeres: »Vort og socialdemokraternes program er i det store og hele et, men medens socialdemokraterne, hvad ordningen af samfundsforholdene angår, har den systematiske opfattelse, tror vi på en ordning med de forhåndenværende midler«.

Ordet rebel blev ikke yndet i venstrekredse, men Bondegaard kunne også anvende det mod den moderate kollega, som han i nogle polemiske småstykker benævner som den mærkelige rebel i Brogade. At Bondegaard ikke var elsket af modstanderne, fremgår af en episode ved et vælgermøde i Svendborg i juli, hvor kredsens folketingsmand og Ove Rode talte. Forsamlingen bestod næsten udelukkende af socialdemokrater. Da Bondegaard bad om ordet, opstod en voldsom larm med minutlang pibekoncert. Dirigenten foreslog da at hæve mødet, fordi forsamlingen ikke ville høre redaktøren. Denne udtalelse mødtes med protest, og Rode udtalte, at han meget gerne ville høre Bondegaard, som derefter fik ordet.

I november meddeles, at Venstres fællesorganisation på Fyn er opløst. Odense amt var repræsenteret ved rebeller, Svendborg amt ved venstremænd.

Bladets indhold var naturligvis ikke alene politik. Referater optager en del plads. Landstingsmand N. P. Madsen-Mygdal skrev en række artikler om skat-

telovene, og i august 1905 bringes en række udmærkede rejsebreve fra Holland og Frankrig af Jacob Knudsen.

1906 blev et valgår. Ved byrådsvalget i januar valgtes 5 borgerlige og 1 socialdemokrat. Bladet beklagede, at justitsråd Knudsen ikke opnåede genvalg. Hans store erfaring og dygtighed vil man komme til at savne, da han er den borger, som har udrettet det største kommunale arbejde her i byen i de 30 år, han har siddet i byrådet. Valgdeltagelsen var ca. 80 pct.

Et stort politisk møde i »Høje Bøge« i maj var besøgt af ca. 5000 tilhørere. J. C. Christensen var hovedtaleren. Modstanderne karakteriseres således i Svendborg Avis: P. Munch havde vi ventet var en behændig fægter, en smidig taler, der i velformede akademiske sætninger havde givet de gamle forslidte angreb på Venstre en ydre afpudsning, så de var fremtrådt med en vis udvortes elegance. Men han gentog håndværksmæssig uden kunstnerisk smag de udslidte vendinger. Borgbjergs »mærkelige kropvridninger og bevægelser gør et frastødende indtryk, og hans påstande overgår i frækhed det meste af, hvad offentlige talere tillader sig«.

Ved folketingsvalget den 29. maj var spørgsmålet om lige og almindelig valgret til de kommunale valg i forgrunden. Højre var afgjort imod reformen og søgte at skræmme gårdmændene med socialistforskrækkelse. De frikonservative var betænkelige. Venstrereformpartiet tabte 2 mandater, de moderate 3, de radikale 4, medens socialdemokraterne voksede fra 16 til 24 mandater. Højre erobrede et mandat, nemlig Svendborgkredsen med 1404 stemmer mod Venstres 1393.

Det var første gang, der valgtes en højremand i Svendborgkredsen. Højres sejr er kun meget lille, kommenterede Svendborg Avis. »Hr. Knop faldt blødt. Han er en god, ærlig og trofast mand, der mere beklager nederlaget for sagens skyld end for sin egen«. En vise, som blev sunget ved fællesspisningen efter Venstres grundlovsfest, hvor 3000 havde lyttet til Sigurd Berg og valgmenighedspræst J. L. Laursen, forklarer årsagen til højres sejr:

— — — Man har spyttet flot i bøssen hele dagen,
droscher, rejsepenge, løfter klared' sagen,
folk på de 90 og mere måtte stemme,
de ej undtes ro i sygesengen hjemme.

To blev hentet hjem fra selve San Francisko,
en fra Kina, en fra København med K
for at stemme, en fik gratis nye træsko
og en portion biksemad med peber på,
gamle præster, apotekere, ja, degne
kaldt her til fra Lollands flade, fede egne
hugged' både pølsemad og tærepenge,
løfte om en plads i Faarevejles senge.

Vi er inde i teknikkens århundrede. Man mærker i artiklen: »Problemet løst! Mennesket kan flyve. En samfundsomvæltende opfindelse« et pust af den begejstring, der gik over landet, da Ellehammer foretog sin første flyvning. Beretningen herom lyder således i Svendborg Avis 15. oktober 1906: København kl. 2,40. I morges spredtes tusinder af løbesedler ud over København, hvori ganske kort meddeltes: Ellehammer har i går foretaget heldige opstigninger med sit aeroplansystem. Kl. 10 i dag flyver den nu verdensberømte ingeniør fra Brønshøj Bakke til Amager Fælled.

Løbesedlerne blev modtaget med hånlig ligegyldighed. Men kl. 3,15 vrimlede det med titusinder af mennesker på Rådhuspladsen. Ellehammers flyvemaskine sås nemlig over rådhustårnet. Det vandrette luftskib lignede et rør. Tusinder af københavnere stirrede op mod flyvemaskinen. Svigtede motoren, ville geniet Ellehammer uhjælpelig styrte ned. I opadgående bevægelse skar maskinen gennem luften. Fra de tusinder menneskestruber hørtes en hel orkanagtig jubel. Verdensgeniet Ellehammer fik atter jord under sine fødder, og kun en af luftskibets vertikale skruer fik brud.

Senere telegram:

Ellehammer faldt i en kort besvimelse efter luftrejsen. De tilstedeværende læger erklærede, at havde han ikke været fuldt påklædt med klædning og vinterfrakke fra Julius Jensen ved Mølledammen, var han næppe sluppet så godt derfra, da der allerede hersker stærk kulde i de øverste luftlag.

Problemet er løst!

Fra foråret 1907 findes illustrationer i så godt som hvert nummer af bladet. Den 1. oktober havde Bondegaard redigeret Svendborg Avis i 25 år. I den anledning havde bestyrelsen indbudt ham og hele personalet til en festlighed på Højskolehjemmet. Bestyrelsen overrakte redaktøren et guldur og en sølvpokal, og der udtaltes mange velmente ønsker for bladet og dets redaktør.

Den kommunale valgretsreform, som var en af regeringens mærkesager, lykkedes det at få gennemført 1908 ved de frikonservatives hjælp. Den gav lige og almindelig valgret til kvinder som mænd. Det havde været nødvendigt for regeringen at bøje sig for de frikonservative i spørgsmålet om bevarelsen af lidt af den priviligerede valgret til amtsrådene. Landstinget vedtog forslaget 26. februar, og den 28. skrev Bondegaard i en lederartikel — den første i dette år —, at Danmark nu har den mest demokratiske kommunale valglov i hele Europa, og måske i hele verden. Højre, socialdemokraterne og Edv. Brandes havde stemt imod, hvortil Svendborg Avis føjer: Estrup, Matzen, socialisterne og Edv. Brandes, det er et rask kompagniskab, der finder hinanden i den mest reaktionære afstemning, som har fundet sted i landstinget i lange tider.

I sommeren 1908 afgav forsvarskommissionen betænkning. Venstrereformpartiets og de moderates repræsentanter afgav en flertalsindstilling om en forsvarsordning, hvis formål skulle være at opretholde landets neutralitet, men hertil krævedes et virkeligt forsvar. Man foreslog en betydelig udvidelse af

flåden, søbefæstningen skulle forstærkes og en række kystforsvarsanlæg anlægges.

Svendborg Avis bragte flere ledere om betænkningen, hvori det understregedes, at Venstres forslag var baseret på, at vi ville have fred med alle lande, men ikke lade landet ligge som et værgeløst bytte, som man tilbyder den første den bedste magt at tage i besiddelse uden fare og betydelige ofre.

I juli fandt der en fornyelse af ministeriet sted, bl. a. udtrådte Alberti.

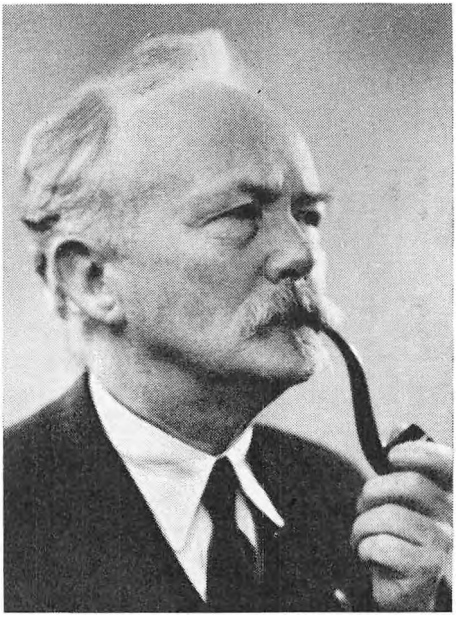

Redaktionssekretær Vald. Orloff

Finansminister Vilh. Lassen var død inden toldlovens gennemførelse. N. Neergaard havde været ordfører, og han overtog nu finansministeriet. Hans optagelse i regeringen betød en tilnærmelse mellem de to venstregrupper, men en sammenslutning fandt dog ikke sted endnu. Toldreformen, der betød et stort skridt i retning af frihandel, vedtoges. Alt tydede på, at det skulle lykkes J. C. Christensen at føre forsvarsordningen igennem. Da ramtes landet af Albertikatastrofen. Ministeriet gik af, og Neergaard dannede det nye ministerium af mænd fra de to venstrepartier. Svendborg Avis fandt det i og for sig meningsløst at skifte ministerium på grund af Alberti-affæren, men tilføjer, at »det, vi ønskede og håbede, et regeringsdygtigt ministerium, er nu en kendsgerning, og vi hilser dets udnævnelse med glæde«.

Venstrereformpartiet og de moderate var efterhånden kommet i et ganske godt samarbejde landet over, men det gjaldt ikke Svendborg. De samvirkende fynske Venstreforeninger holdt delegeretmøde i Odense i december 1908. Redaktør Egebjerg var ikke indbudt, hvilket hans broder, der redigerede Nyborg

Avis, kaldte en udelukkelse, medens han selv syntes at foretrække ordet »udsmidning«. Fyns Tidende gjorde da opmærksom på, at han aldrig havde været medlem, og det peger på det ejendommelige forhold, at medens man ellers overalt på Fyn har opnået at samle vælgerne af de to venstregrupper i fælles foreninger for derigennem at støtte det samarbejde, der har ført til, at begge grupper nu har repræsentanter i det samme ministerium, er der et par sydfynske kredse, hvori bestræbelserne i denne retning ikke har villet lykkes. Det er Svendborgkredsen og Gudmekredsen, hvor det gamle skel er opretholdt. I hver af disse kredse findes to venstreorganisationer, af hvilke kun den ene har sluttet sig til fællesorganisationen. De andre to — og Egebjerg med dem — har holdt sig udenfor. Det var forklaringen på, hvorfor Egebjerg ikke var indbudt.

Selvstændighed inden for Venstre kan være en god ting, mener bladet, men når den ytrer sig i bestræbelser for at få valgt højremænd i stedet for venstremænd, hører den hjemme i andet selskab end i Venstres samvirkende vælgerforeninger. Der sigtes med denne udtalelse til, at Egebjerg havde arbejdet for Wenzel-Neergaards valg.

Ved byrådsvalget i marts 1909 havde Venstre i Svendborg som det eneste parti opstillet en kvinde, lærerinde, frk. Redder, som også opnåede valg. »Vi har således æren af at have sat den første kvinde ind i Svendborg byråd, hvilket vil blive anmærket i Svendborgs annaler i de kommende tider«, skrev Svendborg Avis. Derimod ironiserer det over, at Egebjerg valgtes på højres liste, hvor han nærmest havde virket som fugleskræmsel.

N. Neergaards forslag til forsvarets ordning gik på et enkelt punkt langt videre end ventet, idet han foreslog anlagt en række fremskudte forter i passende afstand fra København. En række af Venstres blade tog afstand, deriblandt Svendborg Avis. J. C. Christensen udtalte sig afgjort imod de fremskudte forter, og forslaget faldt.

Striden i Venstre gav modstanderne sejr ved valget 25. maj. Efter en lang ministerkrise dannede Holstein-Ledreborg et nyt ministerium. J. C. Christensen overtog modstræbende forsvarsministeriet. Forsvarsordningen lå ham så varmt på sinde, at han ville gå ud af dansk politik, hvis denne sag ikke løstes nu. Iøvrigt ville han trække sig ud af ministeriet, så snart loven var gennemført. Svendborg Avis glædede sig over hans udnævnelse, da han havde de bedste betingelser for at føre forsvarslovene ud i livet. Hvis han var blevet på denne plads, havde megen fortræd af forskellig art været undgået. »Denne udnævnelse vil adskillige fanatikere nok hyle over, men det skrål kan både han og vi andre tage med sindsro«, tilføjes der.

J. C. Christensen fik forsvarslovene gennemført og trådte tilbage 18. oktober. Få dage efter faldt ministeriet for et mistillidsvotum, der var stillet af de radikale, som derefter dannede regering med Zahle i spidsen. Det var et svagt ministerium, der kun støttedes af de 20 radikale og 24 socialdemokrater i folketinget. Det udskrev valg til 20. maj 1910. De to partier indgik alliance og be-

varede lige deres mandattal, medens Venstre erobrede 8 mandater fra højre. Svendborgkredsens kandidater fulgte i stemmetal tæt efter hinanden. Wenzel-Neergaard genvalgtes med 1487 stemmer, valgmenighedspræst J. L. Laursen, Vejstrup, der var Venstres kandidat, opnåede 1441, og redaktør Andersen (S) fik 1390. Svendborg Avis skrev, at præsten havde ført en enestående dygtig valgkampagne. Ved grundlovsfesten i Caroline Amalielund talte han sammen med redaktør Krarup, der havde været opstillet i Rudkøbing. Det var to faldne kandidater, der førte ordet for den mægtige tilhørerskare, men man måtte snarere tro, det var to sejrvindere, der talte de frejdige og håbefulde ord om Venstres sag, hedder det i referatet.

Tiden var nu endelig moden til en sammenslutning af venstregrupperne. Den 27. juni 1910 sluttede de sig sammen i et parti, Venstre, på grundlag af Venstre-reformpartiets program af 25. september 1909. Samme dag udsendte det nye parti en henvendelse til politiske meningsfæller, underskrevet af 57 folketingsmænd. Også Venstres landstingsmænd sluttede sig sammen i et parti på 24 medlemmer. Da den radikale regering måtte gå af, var der stærk stemning inden for Venstre for at få J. C. Christensen til at træde i spidsen for det nye ministerium, men han afviste det bestemt. 5. juli dannede Klaus Berntsen da det nye venstreministerium, som i folketinget netop havde halvdelen af stemmerne, men i landstinget var der kun 21 venstremænd, og da de frikonservative kun talte 6 mand, var regeringen henvist til også at søge samarbejde med det gamle højre, der talte 30 mand.

Sammenslutningen af grupperne til partiet Venstre billigedes langt fra af Egebjerg, der med årene var ført længere over mod konservativ side, hvortil vel ikke mindst bidrog hans stærke interesse for forsvarssagen. 1911 overtog Svendborg Amtstidende det moderate Folkebladet for Svendborg Amt, og Egebjerg blev samtidig redaktør af Amtstidende. Blandt de konservative var der dog adskillige, der følte sig brøstholdne over at skulle have den tidligere moderate venstremand som redaktør. Denne uro førte til, at de utilfredse samme år oprettede et mindre, konservativt blad, »Svendborg Amts Dagblad«. Ole Bjørn Kraft, der en kort tid redigerede bladet, skriver i sine ungdomserindringer, at en del af de gamle Højre-folk startede dette blad med det formål at give de konservative tanker, således som de tænkte dem, mere målbevidst udtryk, end de ventede, at redaktør Egebjerg ville gøre det. »I virkeligheden var det vistnok aldeles uberettiget, og tanken om to konservative blade i indbyrdes konkurrence samtidig med, at de skulle kæmpe med et kapitalstærkt Venstre-blad, Svendborg Avis, var ret forfejlet, under alle omstændigheder måtte det være tidsbestemt«. Det gik også kun i kraft af at arbejde i fællesskab med to aflæggerblade, nemlig »Ølandenes Dagblad« på Langeland, populært kaldet »Ølhandlernes Dagblad«, skriver Bjørn Kraft, og »Ærø Avis« på Ærø. De tre blade havde tilsammen små to tusinde abonnenter. 1921 overtog Svendborg Amtstidende bladet.

Medens Egebjerg således helt var svinget over i de konservatives lejr, var der ingen vaklen i Bondegaards politiske linie. Fyns Venstreblad bebrejdede ham i 1912, at han havde fulgt Bergs linie, og at han hadede rebellerne. Det første er fuldkommen rigtigt, svarer han, da han altid har fundet Venstres grundsætninger hævdede med usvigelig troskab og med størst kraft i den retning. Rebellerne anerkender han som »det sidste hold af overløbere fra Venstre, der snart vil ende deres triste dage i socialisternes kvælende favntag«.

I 1913 havde Svendborg Avis bestået i 50 år. Bestyrelsen bestod da af gårdejerne Lars Hansen Juul, Egense, formand, Jens Ditlev Jensen, Staagerup, Rasm. Jensen, tidl. Oure, nu Skårup, Rs. Pelle, Bjerreby, Povl Johansen, Sørup, og Niels Nielsen, Vejstrup, samt rebslager J. Evald, Svendborg. »En, der holder vor avis« havde skrevet følgende sang:

Dersom vi ej havde haft en »Sydfyns Tidende«,
havde vor oplysning været sløj,
og om mangt og meget var vi da uvidende,
ja, vor dag og aften den blev drøj.
Naturligvis — vi har en god avis,
som bringer nyt fra Europas lande,
fortæller, hvad der sker ved hjemmets strande,
brevkassesvar og referater sande,
det sidste mord, det véd avisen straks.

Det var Fich, der fik den tanke, da man lidende
måtte tyre Assams tørre blad:
»Får man blot en bedre kost end den, »Amtstidende«
byder, bliver by og opland glad«.
Naturligvis — vi fik en god avis.
Men da vor hær drog bort fra Dannevirke,
fik Venstre-bladets ruder det at mærke,
folk råbte højt, at dansken var de stærke,
men siden så de, bladet talte sandt.

Efter Fich nu Gottlieb Petersen så fik'en,
førte bladet godt i Venstre-mål,
sine kræfter viede han politikken,
og som ung han drak grevindens skål.
Naturligvis — skreg Assams amtsavis.
Og snobberne stod i række og galede,
men ej det spor af Gottliebs iver svalede.
Han brød sig pokker om, at Højre halede,
men fulgte Venstres fane troligt nok.

Så kom Bondegaard, han skuden navigerte
stadig støt fremad imod sit mål,
med en sikker hånd han bladet redigerte,
skænked' Venstres fjender bitter skål.
Naturligvis — det stod i hans avis —
han spøgefuld beskrev de blå gendarmer,

og at en svinehund som »Estrup« larmer,
og at som brændsel sukkeraktier varmer,
om »Sølvsten« og »Per Rasmussens »sogris«.

I sidste vers:
Nu et hurra for vort blad og dets ledelse,
hurra for vor gode Bondegaard,
han skal leve højt til Egebjergs begrædelse,
og bestandig frem Avisen går.

Den 10. december 1914 mindede Bondegaard om, at Egebjerg den 14. kunne fejre 25 års jubilæum som redaktør, da det hedengangne »Folkebladet« begyndte at udkomme den dag. Man plejer at optrykke den første artikel. Egebjerg gør det nok ikke. Vi er tilbøjelige til at tro, at vi bliver de eneste, der er i humør til at fejre jubilæet ved at optrykke, hvad Egebjerg lovede i det første nummer. Og det lød lovende for Venstre: »Folkebladet vil ikke sejle under falsk flag. Det er venstremænd, der har udrustet det, det er venstreflag, der vajer fra toppen, under det vil vi styre fremad, og ingen vil få os til at stryge det ... Målet, vi styrer imod, er det samme, som Venstre altid har haft: Folkets selvstyre«. Det var ikke svært i det følgende at påvise Egebjergs svingen bort fra de gamle venstrestier. Allerede ved valget 1895 hejste bladet det rene højreflag, siger Bondegaard, da det anbefalede højrekandidaten fremfor venstremanden.

Den 2. januar 1915 minder Svendborg Avis om, at det har 25 års jubilæum som aktieselskab. Situationen var ikke særlig hyggelig dengang, og adskillige meningsfæller var betænkelige. Det hensovede Folkebladet begyndte at udkomme samtidig. Det sluttede sig til Bojsens »store enige flertal«, skrev det, hvorimod Svendborg Avis støttede et lille mindretal på 11 medlemmer, »Bergs lille klat«, som en af de brovtende Folkeblads-stiftere foragteligt kaldte dem. »Vi gik mod strømmen, fulgte vor overbevisning i den sikre tro, at fornuft og ret i det lange løb ville sejre, og at tid og omstændigheder ville komme til hjælp. Folkebladet sejlede derimod gladelig og sejrsstolt med strømmen, men da det ikke længere kunne det, gjorde det en ynkelig figur og døde til sidst«.

Der havde været en stadig fremgang for bladet, og udvidelse var fulgt på udvidelse. Da aktieselskabet 1890 overtog bladet, var det en 5-spaltet avis mod nu 8—9 spalter. Holdertallet havde i de forløbne 25 år været stærkt stigende. 1889 var der ca. 1600 abonnenter, men dette tal var vokset til over 4400 i 1915.

I den almindelige politik i disse år var den store begivenhed Klaus Berntsens fremsættelse i folketinget den 23. oktober 1912 — 64 års dagen for den grundlovgivende rigsforsamlings sammentræden — af forslag til en ny grundlov med valgret til såvel 25-årige kvinder som mænd, også tyende. Landstinget skulle vælges af de kommunale råd. Det fik en let gang gennem folketinget, men landstinget henviste det til en kommission. Et folketingsvalg stod for

døren. Radikale og socialdemokrater støttede Berntsens forslag, men på de radikales landsmøde i Odense udtalte Edv. Brandes, at selv om ministeriet var trofast nok i grundlovssagen, var der uldne venstremænd, og derfor skulle man »gå på landevejen ud og slå ihjel«, sagde han med et citat fra Drachmann.

Under disse forhold måtte valget blive et nederlag for Venstre, men for grundlovsforslaget blev det en stor sejr. Venstre gik tilbage fra 56 til 44. Svendborg Avis fremhævede, at de sydfynske kredse blev et lyspunkt, idet både Faaborg- og Gudme-kredsen erobredes fra Højre, og i Svendborg blev stillingen holdt. De radikale opfordrede regeringen til at fortsætte, hvad Berntsen ikke var utilbøjelig til, men J. C. Christensen krævede et skifte, da folkets flertal havde lagt grundlovssagen i de radikale partiers hånd. Zahle kom da også til at danne sit andet ministerium.

Om efteråret offentliggjorde J. C. Christensen i sit ugeblad »Tiden« et grundlovsforslag, hvorefter landstinget skulle være uopløseligt med 35 års valgret. Det skulle ikke til afstemning i folketinget, men gøre nytte ved »at gyde friskt blod i forhandlingen«. Svendborg Avis kunne på de fleste punkter give det tilslutning. Der var her vist nye veje, som alle parter gjorde vel i at følge.

Ved suppleringsvalget i januar 1914 sejrede Højre på Ærø, fordi borgmester Krabbe, en søn af venstrepolitikeren C. Krabbe, stillede sig som venstremand uden for grupperne. Departementschef Jerichau var Venstres kandidat og opnåede 696 stemmer mod Højres 755, men Krabbe fik 279 st. og spillede derved Højre sejren i hænde. Bondegaard rasede og kaldte valget en skandale. Det var ham ubegribeligt, at et gammelt venstreblad som »Ærø Folkeblad« i der grad kunne tabe hovedet, at det anbefalede »en aldeles ukaldet kandidat som borgmester Krabbe, hvis politiske indsigt er mere end tarvelig, og hvis politiske overbevisning er mere end overfladisk«.

Under grundlovskampen gik Egebjerg hårdt imod sin gamle læremester, Klaus Berntsen. Da denne i vinteren 1914 havde talt i Dansk Kvindesamfund i Svendborg, gav Amtstidende en ondskabsfuld omtale af Berntsens rørende småhistorier. Svendborg Avis skrev da harmfuldt: »Vi har ofte haft lejlighed til at læse Egebjergs af had gennemsyrede ord og til at iagttage de æselspark, han sender ud på lykke og fromme som slag i luften, men i dette tilfælde har hans taktløshed nået højden«.

Venstre-ungdomsbevægelsen, der var begyndt 1908, vandt stærkt og glædeligt frem. 1914 holdt VU i Sydfyn sit første møde i Svendborg 1. marts, hvor Slebsager og N. Elgaard talte for 3—400 unge. Det var en »ganske talrig forsamling«, men dog »ikke alt for overvældende«, skrev Svendborg Avis. Man var vant til store forsamlinger ved politiske møder i de tider. Grundlovsfesterne havde gennem mange år samlet tusinder af tilhørere. Men det var en meget lydhør og interesseret forsamling af unge, der hin dag lyttede til de to dygtige talere.

Ved landstingsmand Niels Johansens død i marts 1915 skrev bladet, at Venstre på Sydfyn med ham havde mistet sin dygtigste og ivrigste talsmand gennem en lang årrække og Venstre i Danmark en af sine mest trofaste og flittigste arbejdere.

Grundloven var nu endelig ved at være i havn. De påkrævede bekræftelsesvalg afholdtes i maj 1915. Partierne var enedes om fredsvalg i næsten alle kredse, men i Svendborg opstillede Venstre N. Elgaard, som ved et vælgermøde i Svendborg udtalte, at Højre i Thisted og Hurup havde brudt denne fred, og »hvad der er god latin i Thy, kan vel ikke være så slemt i Sydfyn«. Wenzel-Neergaard genvalgtes med 1278 stemmer mod Elgaards 1252. Det var socialisterne, der hjalp Højre til sejren, skrev Bondegaard, der nævner, at det i aftrykssocialen ikke færre end 3 gange var blevet betydet, at de havde at stemme på Højre. Ved de højstbeskattedes valgmandsvalg i Svendborg havde kun Højre opstillet. Denne liste fik 7 stemmer. »Det var en stille afsked, de højstbeskattede tog med deres privilegerede valgret«, skrev Svendborg Avis.

Ved 3. behandling i folketinget udtalte Klaus Berntsen: »Større frihed, større ansvar. Det er den tillid, jeg nærer til det danske folk, at det vil benytte den frihed, der nu ligger i dets hånd, under følelse af ansvaret«. Borgbjerg kunne i sin glæde kun stamme den gamle Brorson'ske linie: »Hvad skal jeg sige, mine ord vil ikke meget sige«. I folketinget stemte kun højremanden Wulff imod grundloven. Landstinget vedtog forslaget med 51 stemmer mod 12. 5. juni 1915 underskrev kongen den nye junigrundlov. Det forenede Venstres første programpunkt fra 1872 var endelig virkeliggjort.

J. C. Christensen og Neergaard talte for en forsamling på 3000 ved VU's sommermøde i Svendborg. At Venstre virkelig var forenet nu, fremgår af, at Bondegaard talte for Neergaard ved fællesspisningen. Neergaard svarede: Jeg er ingen ny mand, men det, at jeg sidder her ved siden af redaktør Bondegaard, og at han holder skåltale for mig, er noget nyt. Ingen af os behøver dog at skammes derved.

Det kom til en vældig broderstrid mellem de to konservative aviser, fordi Det konservative Folkeparti ikke havde indbudt en taler fra det gamle Højre, hvorover Svendborg Amts Dagblad var meget fortørnet. Det forlangte hensyntagen og ærligt og loyalt samarbejde, og det beskylder Egebjergs Amtstidende for at så splid og uro indenfor Det konservative Folkeparti, at ville leve på sjakalmanér ved splid og tvetydighed, efter at det har frelst og reddet sig ind i partiet. Dertil bemærker Egebjerg, at han var kommet ind i partiet »efter indtrængende opfordringer«.

Krigsårene 1914—18 skabte naturligvis mange vanskeligheder for Svendborg Avis som for alt i dette land. Bladet søger dog stadig at holde læserne underrettet om krigsbegivenhederne, og de hjemlige forhold forsømmes ikke. Således udsendes 7. september 1916 for første gang et ekstranummer på en søndag. Anledningen er Arboe-Rasmussen-sagen. Dette nummer er på 2 sider, og hele

1. side er optaget af referat fra højesterets behandling af sagen, der nu optoges til dom. Pastor Arboe-Rasmussen havde offentlig udtalt tvivl om jomfrufødslen og andre kirkelige troslærdomme. På biskoppernes foranledning rejstes sagen mod ham, men ved højesteret frikendtes han.

Rygter om salg af de dansk-vestindiske øer blev dementeret af finansminister Edv. Brandes, under hvem øernes styrelse hørte. Men 4. august 1916 gav udenrigsminister Erik Scavenius i et lukket møde rigsdagen meddelelse om, at øerne var solgt til U.S.A. for 25 mill. dollars. Der hævede sig stærke røster for grundlovens ikrafttræden og afholdelse af valg. Svendborg Avis bringer et referat på ikke mindre end 10 spalter fra forhandlingerne i folketinget. Der blev dog hverken valg eller samlingsregering, men derimod udnævntes tre »kontrolministre« som repræsentanter for Venstre, konservative og socialdemokraterne. Venstre udpegede J. C. Christensen. Noget stort ventede Svendborg Avis ikke af ordningen, »da radikale og socialister danner det overvældende flertal i ministeriet«, men man kunne nu blive fri for større overraskelser, og ministeriet kunne ikke sætte rigsdagen ud af spillet.

Der kom på flere måder en vanskelig tid for Svendborg Avis. På generalforsamlingen 18. maj 1916 fremsattes fra forskellig side ønske om, at bladet skulle udgå i flersidet format som morgenblad. Bondegaard ville ikke påtage sig ansvaret for en sådan forandring i bladets drift. Hvis sådanne planer skulle gennemføres, ønskede han sine aktier udbetalt til dagskurs. På henstilling af overretssagfører Schmidt vedtoges det at opgive tanken om ændring af formatet.

Bladene fik for alvor de af krigen skabte vanskeligheder at føle i 1917. På generalforsamlingen 19. maj oplyste Bondegaard, at togindskrænkningen og restriktionerne for brug af elektricitet havde været meget generende. Fra 1. juli ville avispapir stige til mindst det dobbelte af den nugældende pris, hvad der for Svendborg Avis ville betyde en årlig merudgift på mindst 12.000 kr. De danske papirfabrikker kunne ikke levere det nødvendige papir, hvorfor bladredaktørerne havde truffet aftale med de svenske fabrikker om levering af papir fra 1. juli. Samtlige redaktører havde som følge af prisstigningen truffet en bindende aftale om forhøjelse for såvel abonnement som annoncer.

Svendborg Avis havde under disse forhold svært ved at holde stillingen. Selv om bladet ikke gik tilbage i abonnenttal, fik det dog ikke del i befolkningstilvæksten, medens Svendborg Amtstidende gik stærkt frem og i 1918 nåede at overflyve Svendborg Avis med ca. 800 abonnenter, hvilket for en stor del skyldtes, at byens beboere ikke kunne goutere den måde, redaktør Bondegaard stadig redigerede sin avis på. Han optrådte ganske enevældigt, og bestyrelsen havde ringe indflydelse på virksomhedens drift. Den opståede situation blev drøftet indenfor Svendborg-kredsens venstrevælgerforening, der dog ikke officielt ville gå ind for at søge andre forhold indført. Men det resulterede i, at nogle af medlemmerne tog sagen op og nedsatte et udvalg, bestående af:

Gårdejer Rs. Nielsen, Slæbækgaard, overretssagfører L. M. Poulsen, gårdejer Rs. Skov, V. Skerninge, gårdejer Kr. Thomsen, Oure, sognefoged L. Petersen, Hesselager, fuldmægtig M. Rasmussen, Svendborg, og snedkermester H. Nørregaard, der efterhånden supplerede sig med andre, som ligeledes ønskede ændringer indført i bladets drift. Udvalget, der valgte fuldmægtig M. Rasmussen til formand, gik energisk til værks og begyndte at tegne beløb med det formål at købe avisen. Der søgtes føling med de af Svendborg Avis' bestyrelse, som man vidste var stemt for en forandring.

Alt dette resulterede i, at ovennævnte udvalg i efteråret 1918 sendte bestyrelsen for Svendborg Avis et tilbud om at overtage A/S Svendborg Avis' aktier. Dette tilbud kom til behandling i et bestyrelsesmøde den 6. november 1918. Et flertal — 4 — af bestyrelsen vedtog at afvise tilbuddet, medens et mindretal: ORS. Oscar Schmidt, gdr. Niels Nielsen, Vejstrup, (bladets daværende formand) og gdr. Maegaard, Hesselager, krævede, at der skulle indkaldes til en ekstraordinær generalforsamling, der skulle afgøre tilbuddets skæbne.

En række aktionærer, især fra Vejstrup, Oure og Skårup, henstillede i en skrivelse 10. december til bestyrelsen at sammenkalde til en ekstraordinær generalforsamling om salg af bladet til et nyt selskab og til likvidation af det gamle. De støttede således det nedsatte udvalg, der bestod af venstrevælgere fra Svendborg-, Højrup- og Gudme-kredsen.

Bestyrelsen indkaldte til den ekstraordinære generalforsamling 4. januar 1919 med følgende dagsorden: Selskabets vedtægter ændres til følgende: Selskabets navn er aktieselskabet Svendborg Avis (Sydfyns Tidende) under likvidation. Selskabet ophører med udgivelsen af Svendborg Avis, bladet sælges, aktieselskabet opløses og træder i likvidation.

På denne vedtoges enstemmigt, at man fandt det ønskeligt, at de mange aktier, som hviler på ganske få hænder, og andre aktier, som ihændehaveren ønsker solgt, udbydes til salg på rimelige vilkår til Svendborg Avis' læsere og politiske meningsfæller for derved yderligere at styrke bladets fremtid. Man ønskede endvidere ansat en redaktør til at bistå Bondegaard. Der nedsattes et udvalg på 5 medlemmer, der sammen med bestyrelsen skulle ansætte den nye redaktør og bestemme det indbyrdes myndighedsforhold mellem redaktørerne, ligesom der skulle optages forhandling om køb af de udbudte aktier og deres afhændelse til nye aktionærer. Udvalget kom til at bestå af Ferd. Jørgensen, A. Rosager, sagfører Chr. Poulsen, Fr. Lange og Mads Nielsen, Oure.

Man ønskede en mere sober tone og et sagligt indhold i bladet. 22. januar 1919 holdtes møde mellem bestyrelsen og det nedsatte udvalg. Der forelå begæring fra Bondegaard om afsked som redaktør, og denne bevilgedes ham. Han var villig til at fortsætte, indtil en ny redaktør blev antaget, samt sætte denne ind i bladets ledelse. Samtidig vedtoges det at tilbyde politiske meningsfæller mulighed for at blive aktionærer.

På et nyt møde 3. marts forelå der tilbud om køb af 64 aktier.

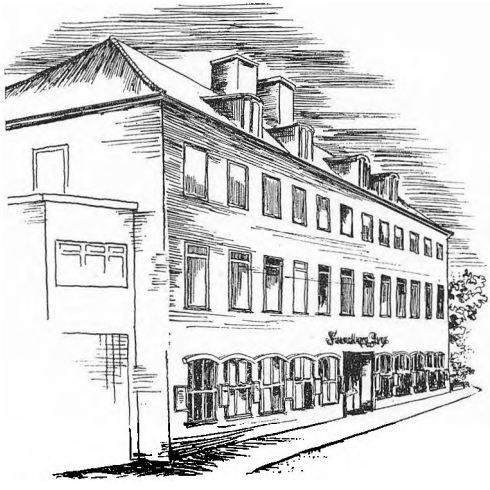

Den 22. marts afholdtes generalforsamling, hvor det meddeltes, at Bondegaard fratrådte 1. april. Der nedsattes et udvalg til sammen med bestyrelsen at antage en ny redaktør. Hertil valgtes sagfører Chr. Poulsen og fuldmægtig Rasmussen. Blandt ansøgerne valgtes enstemmigt redaktør *Regner Stenbæk,* Bornholms Tidende.

Det voldte noget besvær at rejse den kapital, der var nødvendig for at overtage hovedmassen af aktierne, men her hjalp det meget, at gdr. Rs. Nielsen, Slæbækgaard, der var varm forkæmper for de tanker, stillede det manglende beløb til rådighed.

10. maj afholdtes ordinær generalforsamling. Bondegaard kunne i denne sin sidste beretning meddele, at det forløbne år havde været et godt år for Svendborg Avis, der nu udkom i et oplag på over 5200 eksemplarer. Der vedtoges nye vedtægter for selskabet.

Aktierne skulle lyde på navn og give adgang til generalforsamlingen, såfremt ejeren godkendtes af forretningsudvalget som stemmeberettiget aktionær. Enhver aktionær tildeltes én stemme uanset antal aktier. Bladet skulle have et repræsentantskab på 30 medlemmer, der af sin midte valgte et forretningsudvalg på 7 medlemmer, der på repræsentantskabets vegne varetog selskabets interesser og udadtil fungerede som bestyrelse. Stenbæks valg som redaktør stadfæstedes. Der foretoges valg af repræsentantskab, og den gamle bestyrelse trådte tilbage.

Det nye repræsentantskab kom til at bestå af følgende:

Gårdejer Hans Espensen, Bjerreby.
Gårdbestyrer Poul Rasmussen, Vindeby.
Gårdejer Chr. Bukkehave, Landet.
Sognefoged I. P. Rasmussen, Skårup.
Tiendekommissær Niels Nielsen, Vejstrup.
Gårdejer Frederik Lange, Oure.
Gårdejer H. P. Maegaard, Hesselager.
Lærer Hansen, Gudbjerg.
Gårdejer Peter Møller, Brudager.
Ejendomsmægler Johan Jensen, Sørup.
Gårdejer Thorvald Johansen, Ø. Skerninge.
Gårdejer Rs. Skov, V. Skerninge.
Gårdejer Rs. Nielsen, Slæbækgaard, Kirkeby.
Gårdejer Jens Ditlev Jensen, Staagerup.
Gårdejer Jens Ovesen, Stenstrup.
Gårdejer Knud Grøftehauge, Ellerup.
Sagfører Chr. Poulsen, Svendborg.
Ors. Oscar Schmidt, Svendborg.
Købmand Hans Rasmussen, Tvedvej, Svendborg.
Trafikinspektør M. Rasmussen, Svendborg.
Gårdejer Th. Thomsen, Skårup.
Gårdejer Johan Ellemann, Vejstrup.
Sognerådsformand Kr. Thomsen, Oure.
Gårdejer Chr. Balmann, Oure.
Gårdejer Lars Petersen, Vormark.
Gårdejer Anders Andersen, Vormark.
Amtsrådsmedlem Poul Rasmussen, Kirkeby.
Snedkermester H. Nørregaard, Svendborg.
Gårdejer Chr. Lund, Vaarø, og
Overportør Tøfting, Svendborg.

Det nyvalgte repræsentantskab holdt møde 21. maj og konstituerede sig med gdr. *Rasmus Nielsen,* Kirkeby, som formand og gdr. Niels Nielsen, Vejstrup, som næstformand. Til medlemmer af forretningsudvalget valgtes sagfører Chr. Poulsen, Svendborg, trafikinspektør M. Rasmussen, Hans Espensen, Søby, Rs. Skov, V. Skerninge, Niels Nielsen, Vejstrup, gårdejer Rs. Nielsen, Kirkeby, og sognerådsformand Thomsen, Oure.

1919-1963

Med redaktør Bondegaards afgang afsluttedes et afsnit af Svendborg Avis' historie. Bondegaard havde i langt over en menneskealder været den ledende og styrende indenfor Svendborg Avis og i langt den største del af sin redaktørtid været en dygtig, omend til tider voldsom redaktør, der aldrig havde glemt tiden 1880—1901. Der er ikke tvivl om, at han i mange kredse har betydet overordentlig meget for Venstre på Sydfyn, ligesom han administrativt havde været sit blad en overordentlig god mand, men efterhånden som de politiske

forhold ændrede sig betydeligt efter systemskiftet, og der faldt mere ro over det politiske liv, blev det svært for ham i hans høje alder at skifte indstilling. Han var stadig af den opfattelse, at avisen politisk skulle redigeres som i den forgangne tid, og dette medførte, at han efterhånden kom i modsætningsforhold til en stor del af læserne.

Nu, da Svendborg Avis' historie skrives, skal der bringes ham en tak for den indsats, han ydede, navnlig i sin ungdoms- og manddomstid, hvor Svendborg Avis for alvor skulle udbygge sin eksistens.

Gennem de forløbne 100 år har der været mange medarbejdere i Svendborg Avis' redaktion, en af disse redaktionssekretær *V. Orloff,* fortjener særlig at nævnes. Han blev bladets redaktionssekretær i 1892 og virkede indtil 1937, altså i 45 år. Svendborg Avis mindes med tak Orloffs store indsats. I de første år hjalp han med på alle områder. Han skrev artikler, refererede, pakkede aviser, tegnede annoncer og meget andet. Og så skrev han morsomme viser og læste op ved møder. Han var i høj grad med til at underbygge bladets position i læsekredsen, som han kendte både i by og på land. Lige til sin død blev han ved med at sende nyheder til sin gamle avis.

Der forestod den nye ledelse en travl tid, idet der var enighed om at foretage en modernisering af bladets drift. På forslag af redaktør Stenbæk vedtoges at foretage en adskillelse mellem det redaktionelle og det forretningsmæssige arbejde. Der optoges forhandling med forretningsfører *J. Madsen,* Holbæk Amtstidende, om en ny stilling som forretningsfører ved Svendborg Avis. Forretningsføreren modtog stillingen og tiltrådte den 15. september 1919 og er stadig som driftsdirektør i virksomhed ved bladet. Det vedtoges endvidere at gå over til mere moderne trykning ved anskaffelse af en rotationspresse. Redaktør Stenbæk og trafikinspektør M. Rasmussen fik bemyndigelse til at afslutte kontrakt med firmaet Ejnar Voigt, København, om levering af en Frankenthaler-rotationspresse på grundlag af et modtaget tilbud fra firmaet, og endvidere vedtoges det at forøge sættemaskinernes antal.

De to unge — redaktør og forretningsfører — arbejdede meget energisk med at modernisere og udbygge bladet, og dette arbejde gav sig allerede udslag ved det regnskab, der forelagdes på den første generalforsamling i 1920. Regnskabet udviste et overskud på 38.400 kr.

I de efterfølgende år fortsattes fremgangen for bladet. Der var en støt og stadig fremgang i holdertallet, og de økonomiske resultater blev stadig bedre. Moderniseringen fortsattes på alle områder, og der anskaffedes stadig nyt og bedre materiel.

I året 1923, da bladet holdt 60 års jubilæum, rejste der sig røster om, at man under hensyn til de gode økonomiske resultater, der allerede var opnået i de forløbne år, burde fejre dette halvrunde jubilæum. Det resulterede i, at aktionærer og personale blev inviteret til en udflugt til Sønderborg og Dybbøl med efterfølgende spisning.

De følgende år fortsatte i en rolig, men frugtbar, periode med stadig forøgelse af holdertallet. Hertil bidrog meget, at bladet fra året 1922 begyndte indførelse af aftenomdeling i landdistrikterne, og dette udbyggedes mere og mere og så stærkt, at bladet i jubilæumsåret nu skaffer ca. 94 pct. af læserne avisen samme dag, den udkommer. Der blev foretaget en række forbedringer og nyindretninger i bladhuset, ligesom det tekniske materiale blev forbedret og stærkt ud-

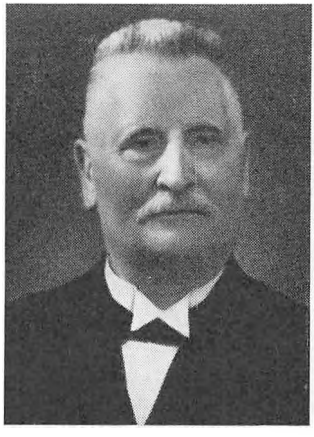

Chr. Poulsen, Svendborg

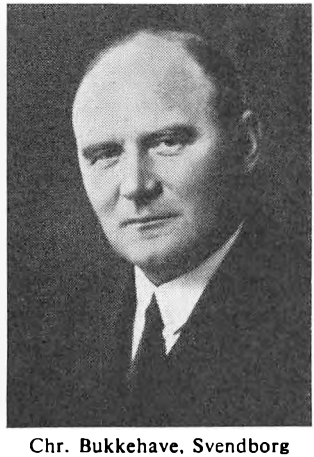

Chr. Bukkehave, Svendborg

bygget. Forbindelsen med oplandet blev knyttet fastere og fastere, hvortil redaktør Stenbæk bidrog meget, bl. a. ved sine foredrag rundt om i læsekredsen.

Forretningsfører J. Madsen begyndte straks efter sin tiltræden at udbygge annonceafdelingen. Med stor dygtighed og flid opnåede han smukke resultater på dette område, der betød så meget for avisens økonomiske udbygning.

I 1919 var der kun et lille bogtrykkeri, som også efterhånden blev stærkt udvidet med godt resultat.

For at skaffe mere godt lokalstof fra læsekredsen blev der efterhånden etableret lokalredaktioner, der alle virkede efter sin hensigt, og bladet har nu i jubilæumsåret lokalkontorer i Ringe, Hesselager, Vester Skerninge, Kværndrup og på Taasinge. Desuden har bladet meddelere i de fleste sogne og korrespondenter i Nyborg, Rudkøbing, på Ærø, i Faaborg, Odense og København.

En ny aktieselskabslov medførte, at Svendborg Avis i 1931 måtte ændre sine vedtægter for at få dem i overensstemmelse med loven. Det væsentligste var, at der skulle oprettes en direktion, og det vedtoges, at bestyrelsen af sin midte vælger to medlemmer, der udgør direktionen, og hertil valgtes sagfører Chr. Poulsen og amtsrådsmedlem Kr. Thomsen, Oure.

I sidste halvdel af trediverne havde forretningen fået et sådant omfang, at bestyrelsen indså, at der nu måtte foretages udvidelser af bladhuset og bad derfor arkitekt Andreas Jensen, Svendborg, om at udarbejde forslag til ombyg-

ning. For at skaffe tilstrækkelig grund købtes to ejendomme i Kyseborgstræde, stødende op til avisens grund. Den anden verdenskrigs udbrud standsede straks alle byggeplaner.

Af den i 1919 valgte bestyrelse sad gennem 20 år sagfører Chr. Poulsen, Rs. Nielsen, Slæbækgård, amtsrådsmedlem Kr. Thomsen, Oure, gdr. Rs. Skov, Vester Skerninge, og trafikinspektør M. Rasmussen sammen i arbejdet.

I 1939 døde Rs. Skov og i 1942 Kr. Thomsen, begge dygtige mænd, der havde øvet en stor indsats gennem de mange år. Til medlem af direktionen nyvalgtes trafikinspektør M. Rasmussen.

I året 1944 led bladet et stort tab, idet både bestyrelsens formand, sagfører Chr. Poulsen, og repræsentantskabets formand, Rs. Nielsen, Slæbækgård, døde med få ugers mellemrum. De opnåede dog at holde 25 års jubilæum som bestyrelsesmedlemmer. Begge betød overordentligt meget for Svendborg Avis, og som de stærke personligheder, de var, øvede de en meget stærk indflydelse på bladet. Ved bladets reorganisation i 1919 bidrog de stærkt til, at overgangen skete smertefrit. Chr. Poulsen ved sin stærke ledelse og Rs. Nielsen, der var en af den tids mest kendte mænd inden for dansk landbrug, især mejeribruget, tillige ved at stille penge til rådighed for køb af aktier og yde avisen et meget billigt lån til køb af rotationspressen i 1919. Disse to mænd vil altid med stor taknemmelighed blive mindet i Svendborg Avis' historie.

Til ny formand for bestyrelsen valgtes automobilhandler Chr. Bukkehave, der kun virkede for bladet i godt fem år, til sin død i 1949. Han skal særlig mindes for det store arbejde, han ydede under bladets genrejsning efter bombningen. Hans erfaringer på det bygningsmæssige område kom bladet meget tilgode.

Til formand for repræsentantskabet i stedet for Rs. Nielsen valgtes gårdejer *L. Petersen,* Skerninggård. Ved hans død i 1949 valgtes overbibliotekar *Henrik*

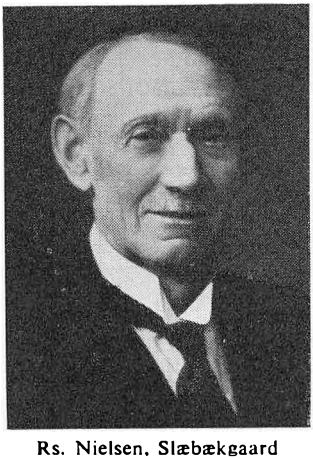

Rs. Nielsen, Slæbækgaard

L. Petersen, V. Skerninge

Henrik Jensen, Svendborg

Jensen, Svendborg, til formand for repræsentantskabet. Henrik Jensen, der altid har omfattet Svendborg Avis med stor interesse og udført et godt arbejde for bladet, ønskede at fratræde i 1962, og til hans efterfølger valgtes folketingsmand Kr. Damsgaard, Vester Skerninge.

Ved Chr. Bukkehaves død valgtes i 1950 trafikinspektør *M. Rasmussen* til formand og direktør *I. C. Madsen* til næstformand for bestyrelsen, ligesom I. C. Madsen indvalgtes i direktionen.

BOMBNINGEN AF BLADHUSET

Med besættelsen den 9. april 1940 oprandt strenge tider for Danmark. I fem lange og tunge år varede besættelsen med dens vold og terror. »Nu er vi alle blevet sønderjyder!« sagde man i erindring om de danske sønderjyders seje kamp mod tyskheden i tiden fra 1864 til genforeningen i 1920. Besættelsen førte til opgivelsen af det almindelige flertalsstyre, idet de fire gamle partier dannede en samlingsregering, der over for både ydre og indre farer skulle styrke sammenholdet i rigsdagen og befolkningen. Den 2. juni udsendtes yderligere meddelelse om nedsættelsen af et permanent samarbejdsudvalg, bestående af to medlemmer fra hver af de fire store partier og ét fra Retsforbundet. I erklæringen hed det, at »partierne lægger alle parti-uoverensstemmelser til side og samles til sikring af den uafhængighed og integritet, som er tilsagt vort land, og som er folkets fornemste ønske«.

Det var opløftende, at de politiske partier kunne grave stridsøksen ned og forenes i viljen til at værne om vor nationale egenart. Der løftede sig dog snart røster med krav om optagelse i regeringen af upolitiske ministre. Man bøjede sig ved i regeringen af 8. juli 1940 at optage en upolitisk gruppe, udenrigsminister Erik Scavenius, der havde beklædt samme portefølje under den første verdenskrig, minister for offentlige arbejder Gunnar Larsen og justitsminister Harald Petersen. Det er altid en betænkelig sag med upolitiske ministre, men da især under så ekstraordinære forhold, og den følgende udvikling viste da også, hvor skæbnesvanger denne beslutning var. Den affødte straks nogen pressepolemik. Over for angribere af det politiske samarbejde skrev Svendborg Avis: »Vi har en samlingsregering udgået af de partier, der er folkestyrets venner, og som har dannet fællesfront for at værne om dette styre. Man skulle mene, at hver den, der er af sandt demokratisk blod, ganske givet må se det som opgaven at være med til at underbygge dette samarbejde. Enhver form for undergravning af det er en forkastelig gerning. De, der virkelig mener noget med det, når de siger, at de er folkestyrets venner, bør afholde sig fra dette muldvarpearbejde«.

Redaktør Stenbæk gik helt og fuldt ind for samarbejdet mellem de demokratiske partier. Rigsdagens samarbejdsudvalg — nimandsudvalget — repræ-

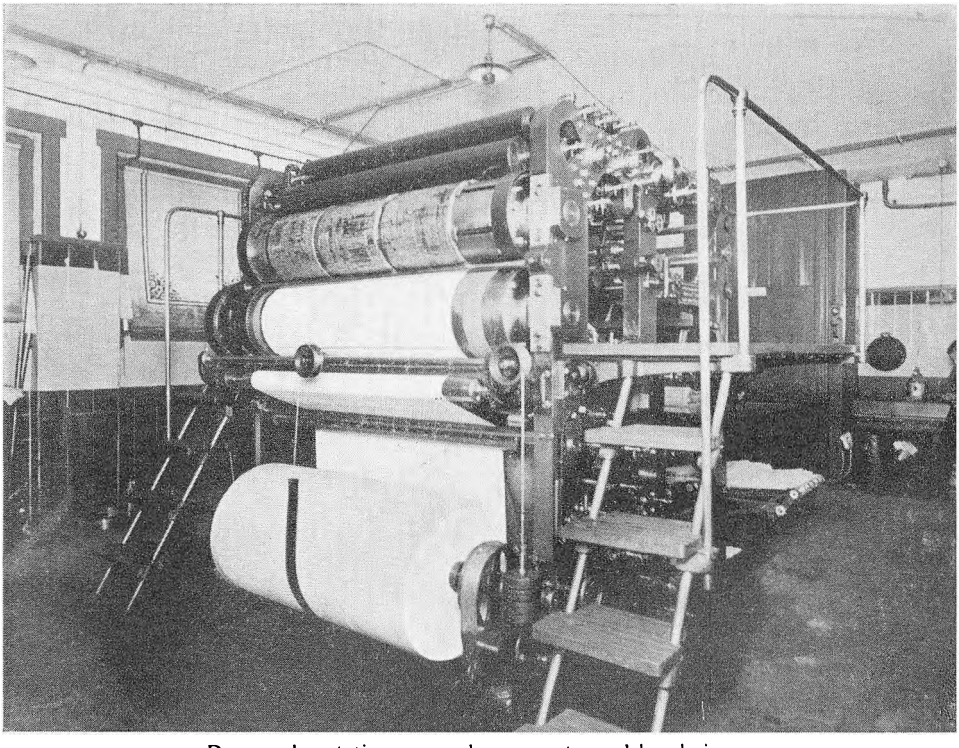

Den gamle rotationspresse der sprængtes ved bombningen

senterede tilsammen ikke mindre end 1,5 million af de afgivne 1,7 million stemmer ved folketingsvalget 1943, og som man kunne regne med stod fast om det danske folkestyre. Det udtalte senere sin tillid til, at kongen ville stå sammen med rigsdagen, og det fremhævede, at regeringen stod og faldt med samarbejdet med rigsdagen, og at denne danske sædvane skulle bibeholdes over for andre forsøg udefra, samt at alle større grupper i befolkningen gennem deres politiske repræsentanter skulle være repræsenteret i regeringen. Det blev da også en modvægt mod delingen i ministeriet og mod enkelte af de upolitiske ministres virksomhed.

Pressens stilling blev overordentlig vanskelig, men den undgik formel tysk censur, idet så godt som alle dagblade indgik frivilligt på at underkaste sig en af Udenrigsministeriets pressebureau udøvet censur, hvorved man undgik direkte indblanding overfor pressen. Der gennemførtes en kollegial ordning med nedsættelse af et pressenævn. I tilfælde af gentagne eller grove overtrædelser kunne udenrigsministeriet forelægge sagen for dette nævn, der var nedsat af redaktørorganisationerne, og forlange iværksat kollegiale foranstaltninger, der bød sikkerhed mod fortsat overtrædelse. Til maj 1941 havde

pressenævnet behandlet 45 sager. Men grænserne for, hvad der kunne skrives, blev stadig snævrere, og allerede i besættelsestidens første dage blev adskillige pressemænd arresterede og afsatte.

Så oprandt den uhyggelige 29. august, da general v. Hanneken proklamerede militær undtagelsestilstand over hele Danmark. Tyskerne overtog den fulde kontrol over radioen. Ministeriet indgav sin demissionsbegæring, men kongen nægtede at modtage den. Derved opnåedes, at regeringen forblev i sin stilling, selv om den var ude af funktion. Dr. Werner Best, den tyske befuldmægtigede, holdt møde på Dagmarhus med pressens repræsentanter. I en af bitterhed præget tale udtalte han bl. a.:

»I dag må jeg fastslå, at pressen i forfærdende omfang har skyld i den udvikling, der er indtrådt. De bærer skylden for, at en forfalsket opfattelse af stillingen har bredt sig i folket. I dette latterlige lille land har pressen i befolkningen indpodet den opfattelse, at Tyskland skulle være svagt. Man har ment at kunne byde os alt, fra bomber til gift. Kvitteringen har De fået i denne nat. Pressen vil nu komme under skarp censur. Overtrædelser vil fremtidig blive straffet efter krigens lov. Anvisningerne vil fremtidig være befalinger, som ubetinget skal følges. Med hensyn til udenrigstelegramstof vil De kun få det, som tilgår Dem gennem Ritzaus bureau. Enhver redaktør vil blive gjort ansvarlig for, hvad der står i hans blad, også for overskrifterne. Hver redaktør vil med sit hoved hæfte for, at folket ikke længere forgiftes. Husk dette, når De nu forlader dette rum.«

Disse udtalelser lovede ikke godt for fremtiden, men pressen lod sig ikke kue. Samme efterår blev der stillet krav om, at bladene selv skulle skrive tyskvenlige artikler om den almindelige situation, men dette blev bestemt afslået. Da Best fastholdt kravet om, at tyskvenlige artikler skulle optages i bladene, gik man med til, at de forsynedes med en «manchet«, hvoraf det fremgik, at artiken var tilsendt fra tysk side og altså ikke redaktionel. Pressenævnets funktion ophørte med begivenhederne 29. august. Det havde indtil da fået forelagt 120 sager.

Folketingsvalget den 23. marts 1943 havde været et lyspunkt midt i de mørke tider. Valget blev en national bekendelse til folkestyret; 90 pct. af alle stemmeberettigede havde afgivet deres stemme, og de samarbejdende partier fik 94 pct. af alle afgivne stemmer. Det var et valg, der gav genlyd verden over som en antitysk og demokratisk demonstration.

Modstandsbevægelsen vandt stigende tilslutning i tiden efter 29. august, men samtidig tiltog besættelsesmagtens terrorhandlinger, ikke mindst mod bladhuse og pressefolk. »Hvilket formål skulle disse ødelæggelser tjene? Vi forstår det ikke. Man kan ganske vist lamme det blad, der er udset som offer, for et stykke tid, men knuse det kan man ikke. Man kan ødelægge bygninger og maskiner, og man kan dræbe mennesker under ruinerne — bladet dør dog ikke alligevel. Der vil altid være udvej for, at det fortsat kan udkomme. De

folk regner forkert, som tror, at pressen lader sig udrydde. — Den idé, pennen tjener i dansk presse, kan ikke knuses med vold og terror. Tanken og ordet baner sig vej over knuste maskiner og røgsværtede ruiner«. Således skrev medlemsbladet for Organisationen af Bladudgivere i Provinsen den 1. oktober 1944, da de første 6—7 bladhuse var blevet ramt af den tyske terror.

Ødelæggelserne gik videre i forøget tempo. Natten til den 10. oktober 1944 blev Svendborg Avis bombet. »Alt er gået tabt!« lød overskriften på bladets artikel om katastrofen. Beretningen lyder således:

Svendborg bys centrum blev i nat hærget af to bombeeksplosioner, som forårsagede uoverskuelige ødelæggelser, der dog ikke gik ud over menneskeliv. Den kraftigste eksplosion skete kl. 2,34 i Svendborg Avis' ejendom i Sct. Nicolajgade, og den var så voldsom, at de massive, røde mure, der udgjorde en tre-etagers bygning, styrtede totalt sammen. Hele komplekset er et sammenfiltret virvar af murbrokker og maskindele, der straks ved eksplosionen var kommet i brand, og i timevis dannedes et mægtigt bål midt i de øvrige ødelæggelser. Samtlige ruder i vid omkreds i Sct. Nicolajgade, Gerritsgade og Kattesundet helt til Vestergade og Torvet er knust, og rundt om er der forvoldt store skader på murværk og inventar.

En halv snes minutter før den totalt ødelæggende eksplosion havde en ung mand, der kom gående gennem Sct. Nicolajgade, bemærket en mystik bil i gaden. Den kom kørende fra Valdemarsgade og standsede ud for porten til Wandalls have. Bilen kørte med slukkede lygter, og fire mænd sprang ud. De kom ind i bladbygningen fra Kyseborgstræde, anbragte deres sprængladning og brandbomber under rotationspressen og hastede ud samme vej, som de var kommet. I porten stod en mand, som havde iagttaget, hvad der foregik, og idet de fire mænd passerede ham, opfordrede de ham til at forsvinde hurtigst muligt. Mændene talte dansk, — men han var ikke i tvivl om, at det var tyskerhåndlangere, der var på færde. Et øjeblik efter lød et øresønderrivende brag, og store flammer lyste med det samme op i den mørke nat. Den store bygning sank i grus, bladets sættemaskiner styrtede ned over rotationspressen og de svære mure ned derover, og dele af dem blev spredt rundt i kvarteret.

Eksplosionen og dens følger var af det voldsomste, der forekom i landet, da tyskerne desperat søgte at knægte den danske modstand mod undertrykkelsen. Det varede nogle døgn, inden branden blev slukket, idet ilden fik god næring i de store papirlagre og bygningens træværk, og det viste sig, at der overhovedet ikke var levnet brugbart materiel.

Bombningen krævede ikke dødsofre og forårsagede ikke skade på personer i det hele taget. Redaktør Regner Stenbæk, hvis lejlighed lå i bladbygningens øverste etage, var flyttet derfra ca. 14 dage tidligere, ikke mindst fordi bombningen af Kolding Folkeblad nogen tid forinden havde kostet to mennesker livet. Men hele hans hjem med uerstattelige værdier, bibliotek, politisk arkiv,

familiearkiv o. s. v. var gået op i luer sammen med bladets arkiver og kontorernes papirer. Et indmuret pengeskab, der indeholdt abonnementsprotokoller og nogle regnskabsbøger samt en del penge, havde modstået ildens hærgen så godt, at det var muligt at rekonstruere bøgerne, men ellers var der intet levnet udover en lille vase fra redaktør Stenbæks lejlighed. Den blev under oprydningen fundet øverst i en dynge murbrokker, og ved et usandsynligt tilfælde var der end ikke gået et skår af den. Tilligemed et ben fra

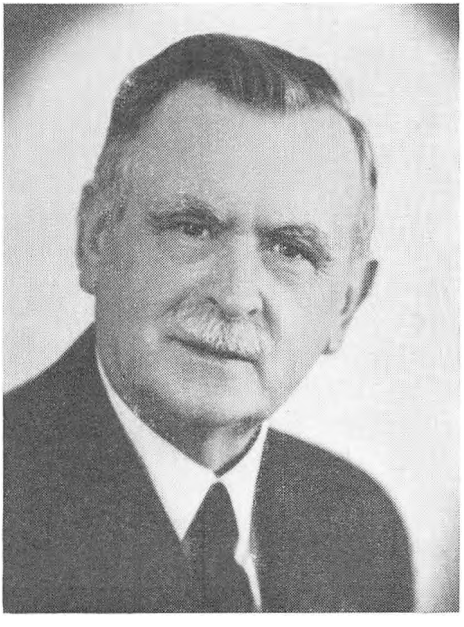

Redaktør Regner Stenbæk

et dokumentskab, som nu er lavet til en lysestage, var det det eneste, redaktør Stenbæk havde tilbage af det hjem, der var skabt i den gamle bladbygning.

Skaden på bladet og de omkringliggende bygninger, som alle i hvert fald var uden ruder efter eksplosionen, androg langt over 1 mill. kr., og det tog meget lang tid, inden oprydningen var tilendebragt. Forretningsfolk og deres personale ydede ved denne et prisværdigt stykke arbejde sammen med redningskorps og bladets personale, af hvilke en del arbejdede direkte med om dagen, mens andre holdt vagt om natten.

Bombningen, så meningsløs den var, kuede dog ikke modet hos bestyrelsen og den daglige ledelse.

Tidligt om morgenen den 10. oktober samledes bestyrelsen med redaktør og forretningsfører til et møde, hvor de fortvivlede forhold blev drøftet, og det første, man vedtog om morgenen, var at forsøge bladet udsendt samme dag, og dette lykkedes ved hjælp af Fyns Tidende's trykkeris velvilje. Det blev kun til en tosidet avis, der af journalisterne blev redigeret tidligt om formiddagen

og omgående sendt til Fyns Tidende til sætning og trykning. På denne måde fortsatte man så i længere tid, og efterhånden fik avisen sit normale udseende igen.

Samarbejdet med Fyns Tidende var et smukt udtryk for det sammenhold, som kendetegnede den danske presse under krigen. Men det blev besværlige arbejdsforhold for personalet. En del af redaktionsstaben flyttede til Odense sammen med det tekniske personale. Redaktions- og ekspeditionslokaler ind-

Redaktør P. C. Jacobsen

rettedes på Wandalls hotel, indtil man købte den store hvide villa på hjørnet af Sct. Nicolajgade og Valdemarsgade. Her indrettede man sig så godt, det lod sig gøre, og det lykkedes endda at få installeret enkelte maskiner.

Det skal også nævnes, at følgende blade: Vestkysten, Sorø Amtstidende og Politiken hjalp bladet stærkt ved at overlade en del materiel, hvorved man hurtigere blev i stand til at lave en bedre avis. For denne hjælp bringer Svendborg Avis de tre blade og i særdeleshed Fyns Tidende sin hjerteligste tak.

Under disse forhold var det ikke nogen let opgave at fremstille Svendborg Avis. Inden kl. 10 skulle alt foreliggende stof være afleveret til Odense. Kl. 11,45 påbegyndtes trykningen af avisen, og kl. 12,55 afgik bladene med toget. Trods alt lykkedes det dog at sende en nogenlunde avis ud til abonnenterne, og en af landets kendteste pressemænd skrev til bladet og komplimenterede det på denne måde: »Må jeg først komplimentere Dem for den smukke avis, De trods alt får stablet på benene under disse tragiske forhold. I betragtning

af, at De trykker allerede kl. godt 11, synes jeg, resultatet er godt, selv om det ikke er den gamle Svendborg Avis. Lad os håbe, at den snart dukker op igen«.

I februar 1945 måtte Svendborg Avis atter skifte trykkeri. Natten til den 21. februar blev tre af de fire Odense-blade ramt af bombeskader. Fyns Tidendes forbygning blev helt ødelagt. Svendborg Avis måtte nu skifte trykkested til Fyns Venstreblad, og det udkom normalt den 21. februar. Her som

Driftsdirektør J. Madsen

andre steder i landet viste det sig, at pressens folk ikke lod sig slå ud af modgangen og de overvældende besværligheder. En af medarbejderne har siden fortalt om redaktør Stenbæks evne til at holde modet oppe hos sine nærmeste og sine medarbejdere. Da det så allermørkest ud, sagde han til en af sine journalister: »De skal synge, Kofoed — syng!« Stenbæk har fortalt, at en af de banditter, der var med ved sprængningen, senere forklarede i retten, at man havde fået ordre på at bombe avisen igen efter flytningen til den store villa. Den skumle plan kom heldigvis aldrig til udførelse.

Allerede morgenen efter branden var de første overvejelser i gang om at bygge et nyt bladhus, og en måned senere forelå tegninger fra arkitekt Andreas Jensen, der i begyndelsen af århundredet havde været med til at rejse den gamle bladbygning. Først og fremmest gjaldt det at rejse den nye, store maskinhal, og da der var rejsegilde den 24. september 1945, var de første maskiner allerede installeret. Da der ikke kunne skaffes ny rotationspresse, blev der købt en gammel rotation i København, men da den var temmelig udslidt, voldte den

adskillige bryderier. Det var kun en midlertidig løsning, og der var enighed om, at man snarest gørligt måtte anskaffe en ny rotationspresse. Der blev købt en M.A.N.-rotationspresse på 24 sider, der senere udvidedes til 32 sider.

Årene og særlig bombningens virkninger havde slidt meget på redaktør Stenbæk, og i foråret 1954 trak han sig tilbage fra bladets ledelse. Stenbæk var udgået fra et stærkt politisk og grundtvigskpræget hjem, det mærkede man på hele hans indstilling livet igennem. Han startede sin journalistiske løbebane hos den kendte redaktør Hans Jensen, Sorø Amtstidende. Efter videre grundig uddannelse på andre venstreblade blev han i 1912 redaktør af Bornholms Tidende. Efter syv års dygtigt arbejde her overtog han 1. april 1919 stillingen som redaktør af Svendborg Avis.

Redaktør Stenbæk skrev i sin tiltrædelsesartikel bl. a.:

»Jeg tør love, at Svendborg Avis også under min ledelse skal blive i dette gode gamle spor. Hvad det politiske angår er det en selvfølge, at Svendborg Avis i de kommende dage som i de svundne vil være at finde på et klart og rent venstrestade. Vi skal her ved bladet stræbe efter at give vore læsere en fyldig oplysning om de politiske forhold. Vi skal så klart, vi kan, sige, hvad vi mener om de sager, der står på dagsordenen. Men læserne skal kunne se selv og dømme selv. Vi vil ikke give dem skyklapper! Det skal være et af mine mål at give læserne et fyldigt og alsidigt materiale. Og det fri ord skal have gode kår i Svendborg Avis. Også for en udtalelse, der ikke netop falder sammen med redaktionens, skal her være husrum.

Men et blad kan jo ikke og skal heller ikke leve af politik alene. Dets virke spænder over mange felter. Et blad skal daglig bringe bud om livet, der rører sig om os. Vi skal her søge at røgte vor del af denne opgave således, at Svendborg Avis bliver et hjemmenes blad, en daglig gæst, som man trygt åbner døren for«.

At bladet havde fået den rigtige redaktør, viste sig meget hurtigt. Hans forslag til det første bestyrelsesmøde gik ud på, at administration og redaktion adskiltes, og dette medførte, at bladet antog daværende forretningsfører Jens Madsen, Holbæk Amtstidende, fra september 1919. Hans motivering herfor var, at selv om bladet på det tidspunkt ikke var stort, kunne han ikke, når han skulle lave en god avis, løse begge opgaver.

Som redaktør *P. C. Jacobsen* anførte, da Stenbæk forlod sin gerning:

»Man lagde hurtigt mærke til hans friske pen og hans utrolige energi. Overalt var han på færde i bladets spalter. Fynboerne kom hurtigt til at sætte pris på denne djærve mønbo, for der stod altid friskt vejr omkring ham. Han havde en mening om tingene, og den blev ikke pakket ind i vat. Der blev talt frit fra leveren. Et godt håndelag og et varmt sindelag kan udrette store ting, herom vidner i dag Regner Stenbæks gerning. Hård som sten kunne han være, når han kæmpede for sin inderste overbevisning, men han kunne også være blid som bækken, der glider gennem et engdrag. Når han skrev og talte om emner, der

havde hans levende interesse, mødte man disse to sider i hans væsen, og så een ting til — hans herlige lune. Regner Stenbæk er i sandhed en af lunets lyse sønner. Hvor kan det funkle hos ham i skrift som i tale. Man vidste, at der altid lå en »kineser« gemt et eller andet sted i artiklen eller talen, og før eller siden ville den futte af«.

Ofte stod der gny om Stenbæks ledende artikler, ikke alene i det politiske, men også på det kommunale og kulturelle område, og han var — omend meget skarp, så dog klar i sine modangreb — på højde med de bedste debattører i pressen. Han og forretningsføreren udgjorde i bladets ledelse et udmærket og stærkt team, der mere end noget andet bidrog til hurtigt at skaffe bladet anseelse såvel på det redaktionelle som økonomiske område.

Bombningen tog meget hårdt på Stenbæk, både fordi, som han engang sagde, hans manddomsgerning var blevet slået ned, og ikke mindst fordi hans hustru døde kortere tid efter bombningen. Han rettede sig dog op igen, men dem, der kendte ham nøje, kunne alligevel mærke, at der var slået noget itu for ham. I foråret 1954 trak han sig som nævnt tilbage med håbet om at få nogle rolige år; men det gik anderledes. Den 12. november samme år sov han stille hen, ramt af en blodprop.

Redaktør Jacobsen skrev, da Stenbæk fratrådte:

»Nu er tiden inde, da redaktør Regner Stenbæk har ønsket at holde fyraften efter en arbejdsdag, der var både travl og lang, en arbejdsdag, der bar Svendborg Avis fremad år for år og skabte ham et navn, der længe vil gælde. En stund lægger stridsmanden nu sin pen for at samle hårdt tiltrængte kræfter. Men at han nu og da griber den igen er givet og — ønsket. Endnu kan han brænde for det, han i de unge år fik kært .. Nu står det til et nyt slægtled at kæmpe videre for de idealer, der var hans. Vejen er vist os!«

Stenbæk vil alle dage med stor tak blive mindet som en af dem, der har betydet mest for Svendborg Avis.

Da bladet som afløser for Stenbæk skulle vælge ny redaktør, indstillede bestyrelsen enstemmigt redaktør ved Aalborg Amtstidende P. C. Jacobsen, og repræsentantskabet tilsluttede sig denne indstilling.

Redaktør Jacobsen faldt hurtig til blandt den sydfynske befolkning og har gennem de snart ni år, han har været ansvarshavende redaktør, forstået at videreføre Svendborg Avis på en udmærket måde. Udover sin egentlige redaktørgerning er han blevet en meget søgt taler, såvel på politiske som på nationale og kulturelle områder, hvilket også har gavnet Svendborg Avis.

Tilbage af de ældste i bladets tjeneste er nu kun driftsdirektør Jens Madsen, som i jubilæumsåret stadig går til sin gerning med liv og lyst. Både han og Stenbæk kan godskrives størstedelen af æren for den udbygning, der i årene efter 1919 fandt sted og skabte avisen gode og trygge forhold. De to mænd præsterede med forholdsvis ringe medhjælp en overordentlig stor personlig indsats, der vakte beundring blandt fagfæller landet over, og det var bestyrel-

sen en stor glæde i 1953 at kunne udnævne J. Madsen til driftsdirektør. Ved jubilæet skal fra bladets ledelse lyde en stærk og smuk tak til driftsdirektøren for den energi og dygtighed, han har udvist i bladets tjeneste.

I 1950 ansattes journalist *Holger Jensen* som redaktionssekretær ved Svendborg Avis. To år senere udnævntes han til Stenbæks medredaktør. Holger Jensen er en pligtopfyldende mand, som har et sjældent godt tag på at lave en

Redaktør Holger Jensen

teknisk set tiltalende avis. Bladet sætter pris på ham som en god og stabil medarbejder.

Da det nye bladhus skulle opføres, havde man påregnet, at der foruden hovedbygningen skulle opføres en sidefløj beregnet på en del af sætteriet med videre. Tiderne var på grund af efterkrigsforholdene meget vanskelige for byggeri, men de særlige forhold, der forelå, hjalp dog til, at der blev givet tilladelse til opførelse af den nuværende hovedbygning. Derimod afsloges ansøgningen om bygning af sidefløj; der blev først givet tilladelse hertil flere år senere. På grund af Svendborg Avis' stærke udvikling viste det sig nogle år efter nødvendigt at foretage udvidelse.

I 1961 vedtoges det at forlænge tilbygningen, så langt som grunden tillod det, og denne nybygning blev taget i brug i december 1962.

Svendborg Avis har i de sidste 10 år haft en stærk udvikling på alle områder, der har krævet stort arbejde, men som er blevet løst til fuld tilfredshed.

Når det er lykkedes, så skyldes det i høj grad, at bladet har haft det store held at have en medarbejderstab i de forskellige afdelinger, som går til arbejdet

Langelands Avis

FAABORG AVIS

med liv og lyst. Svendborg Avis har kunnet glæde sig ved rolige arbejdsforhold, og det er grundlaget for at kunne udrette tilfredsstillende arbejde.

Derudover har der meldt sig nye og store opgaver for bladet. I 1952 fik Svendborg Avis en henvendelse fra A/S Sydfyns Dagblad — Faaborg Folketidende om et nøjere samarbejde mellem de to blade. Efter en række forhandlinger oprettedes en overenskomst, hvorefter Svendborg Avis overtog Faaborg Folketidende, som derefter blev drevet med redaktionskontor i Faaborg, medens alt teknisk arbejde blev udført på Svendborg Avis. Straks efter overtagelsen mistedes ved nyordningen en del abonnenter ved Faaborg Folketidende, men gennem årene arbejdede bladet sig støt fremad både abonnements- og annoncemæssigt.

NYE OPGAVER

Efteråret 1961 modtog Svendborg Avis en henvendelse fra ejerne af A/S Faaborg Avis, om der kunne tænkes et nærmere samarbejde mellem dette blad, Svendborg Avis og Faaborg Folketidende. Efter en række møder mellem parterne opnåedes enighed om, at Svendborg Avis overtog aktiemajoriteten i Faaborg Avis. De to blade i Faaborg blev slået sammen med titel: Faaborg Avis med undertitel Faaborg Folketidende. Den hidtidige redaktør af Faaborg Avis, Carl Nielsen, fratrådte som redaktør og overtog stillingen som forretningsfører ved den nye Faaborg Avis. Bladet drives som selvstændigt aktieselskab, redigeres og fremstilles på det tekniske område i Faaborg, dog med undtagelse af trykningen, der udføres på Svendborg Avis.

Nyordningen trådte i kraft 1. april 1962, og som redaktør antoges den hidtidige redaktør af Faaborg Folketidende, Hans Jensen. Den trufne ordning, der medførte, at det personale, der hidtil havde været beskæftiget ved de to blade, kunne fortsætte ved Faaborg Avis, har vist sig at virke udmærket, og ved udgangen af 1962 har bladet samme antal abonnenter, som de to blade havde tilsammen, før samarbejdet blev etableret.

På Langeland havde bestyrelsen for Langelands Avis længe tumlet med planen om at få etableret et nærmere samarbejde med Svendborg Avis, og da der skulle skiftes redaktør i foråret 1960, rettede bestyrelsen i efteråret 1959 en henvendelse til Svendborg Avis om muligheden af et nøjere samarbejde. Der blev optaget forhandlinger, som endte med, at Svendborg Avis fra 1. april 1960 overtog driften af Langelands Avis, medens A/S Langelands Avis selv førte bogtrykkeriet i Rudkøbing videre for egen regning.

Langelands Avis redigeres og fremstilles på det tekniske område i Rudkøbing, dog med undtagelse af trykningen, der udføres på Svendborg Avis. Til redaktør antoges den tidligere redaktionssekretær Sv. Orloff, ligesom hele personalet på Langelands Avis blev overtaget af Svendborg Avis. Ordningen har i den forløbne tid virket fortræffeligt, og Langelands Avis' abonnement er steget meget stærkt siden april 1960 og er nu øens største dagblad.

En række kendte og ansete mænd har i årenes løb siddet i bestyrelsen for Svendborg Avis. Den bestyrelse, der i 1919 afhændede bladet til det nuværende selskab, bestod af:

Gårdejer N. Nielsen, Vejstrup, formand.
Rebslager Johs. Evald, Svendborg.
Overretssagfører Oscar Schmidt, Svendborg.
Gårdejer Rasmus Pelle, Taasinge.
Gårdejer P. H. Maegaard, Hesselager.
Gårdejer Jens Ditlev Jensen, Staagerup.
Sognefoged Søren Rasmussen, Skaarup.

Det nye selskabs repræsentantskab valgte den 21. maj 1919 følgende forretningsudvalg (bestyrelse):

Sagfører Chr. Poulsen, Svendborg.
Trafikinspektør M. Rasmussen, Svendborg.
Gårdejer Hans Espensen, Søby.
Gårdejer Rasmus Skov, Vester Skerninge.
Gårdejer Niels Nielsen, Vejstrup.
Gårdejer Rs. Nielsen, Slæbækgaard.
Sognerådsformand Kr. Thomsen, Oure.

Bestyrelsen for Svendborg Avis har gennem årene fra 1919 søgt at skaffe så gode arbejdsforhold som muligt og til enhver tid været lydhør over for de store krav, der efterhånden stilledes, for at bladet kunne være helt tidssvarende. Store beløb er anvendt på moderniseringer for at skaffe redaktion, ekspedition og det tekniske personale de bedste muligheder for at skabe en smuk og lødig avis.

Det faldt godt i tråd med bladets nationale linie, da bestyrelse og repræsentantskab i 1945 vedtog at oprette et legat på 20.000 kr., hvis renter årligt skulle udbetales til efterladte efter frihedskæmpere eller til frihedskæmpere, der var blevet invalider i kampen for Danmarks befrielse. De understøttede skulle være bosiddende i bladets læsekreds, og uddelingen sker efter indstilling af modstandsbevægelsens ledelse inden for Svendborg Avis' læsekreds.

Blandt de mange, der har gjort en indsats for Svendborg Avis, er der særlig én mand, hvis navn bør fæstes på historiens blad, det er bladets nuværende formand, trafikinspektør *M. Rasmussen*. Der findes næppe nogen formand for et bladforetagende, der som han har været med til at præge avisens udvikling. I 43 år har han levet med i bladets drift, og når Svendborg Avis i dag er et velfunderet foretagende, så må æren herfor i høj grad tilskrives ham. Der er i hans formandsperiode udrettet store ting. Roligt og håndfast har han lagt tingene til rette, og han har altid kunnet glædes over, at han bag sig havde en enig bestyrelse og et enigt repræsentantskab. Hele bladets personale har i formanden en forstående ven, som altid ønsker at gøre Svendborg Avis til et godt og trygt arbejdssted, og derfor er der grund til at takke formanden for god og forstandig ledelse.

M. Rasmussen, Svendborg
Formand for bestyrelsen

I. C. Madsen, Svendborg
Næstformand

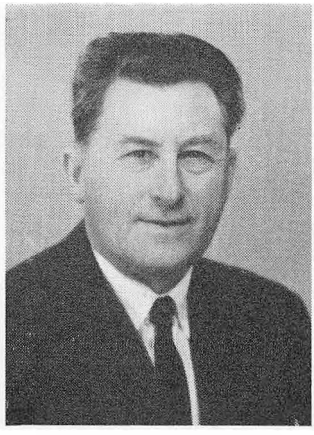

Kr. Damsgaard, V. Skerninge
Formand for repræsentantskabet

H. P. Larsen, Ringe

Herman Nielsen, Egense

Aage Nielsen, Øksendrup

Finn Poulsen, Svendborg

Rasmus Hansen, Landet

Hans E. Hansen, Vestergaard

Bladets nyindrettede sætteri

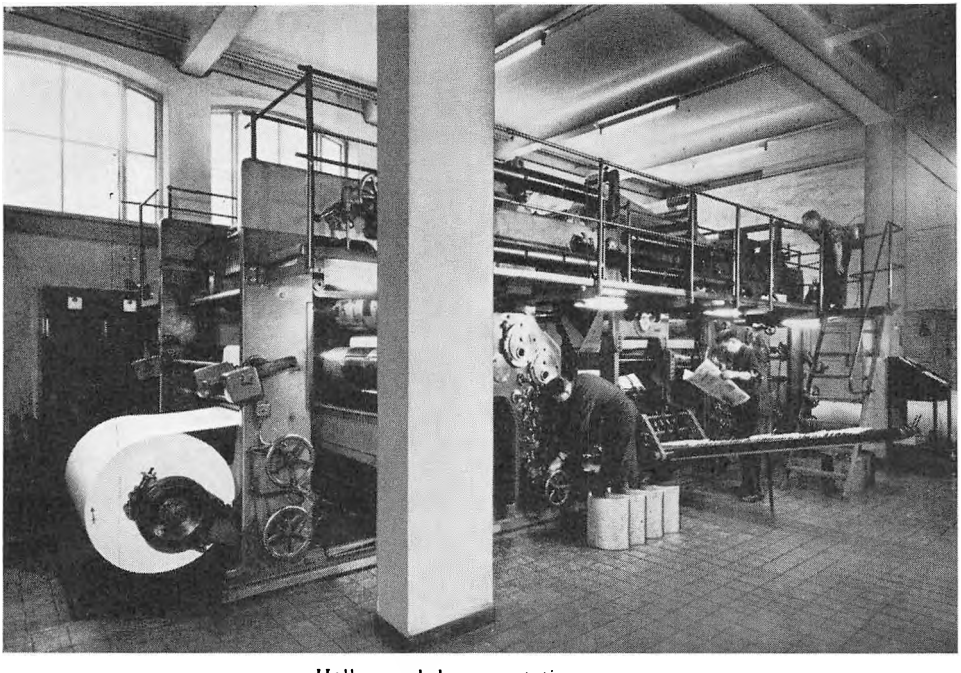

Hallen med den ny rotationspresse

Svendborg Avis er et af vore ældste venstreblade. Da Gottlieb Petersen overtog det i 1865, havde det kun 120 abonnenter, medens der i dag er over *13.000* abonnenter, og det samlede oplagstal for de tre samarbejdende blade udgør nu godt *19.000*.

Det har været spændende at følge udviklingen gennem de nu forløbne 100 år. I starten og mange år frem var det et lille og såre beskedent blad. Under den lange forfatningskamp kommer det politiske stof i forgrunden. I de ledende artikler udtrykker redaktøren bladets politiske mening. Læserne bliver efter forholdene godt underrettede om de politiske forhold, og der har været en nøje forbindelse mellem den folkelige vækkelse og Svendborg Avis.

Bladet har gennem de mange år bragt bud om, hvad der rørte sig i folkelivet på det nationale, kirkelige og folkelige område samt naturligvis ikke mindre om den politiske udvikling. Artikler og fyldige referater har givet læserne god oplysning om alle disse forhold. Under skiftende ledelse har Svendborg Avis været en ypperlig forkæmper for Venstres ideer.

Der blev skrevet jævnt og ukunstlet, så den jævneste læser også kunne få udbytte af læsningen af den avis, det efterhånden blev almindeligt at holde i så mange hjem. Læsestoffet er stadig udvidet og nye områder inddraget. Billedstoffet er blevet rigt og mangfoldigt, den friskeste nyhed er det en æressag at

Det nyindrettede maskinsætteri

kunne bringe, forbindelsen med den store verden dyrkes som aldrig før, sport og idræt indtager en stor plads ligesom interviewet og kroniken.

Svendborg Avis kan i jubilæumsåret trygt se fremtiden i møde. I tusinder af hjem er den daglig en kærkommen gæst, der bringer bud om tidens rørelser, ligesom den frejdigt og med åben pande kæmper for Venstres folkelige og politiske ideer og står nu stærkt og godt rustet til fremtidens arbejde.

Formænd for Svendborg Avis' bestyrelse:

Sagfører Chr. Poulsen 1919—1944
Automobilhandler Chr. Bukkehave 1944—1949
Trafikinspektør M. Rasmussen 1950—

Direktionen:

Sagfører Chr. Poulsen 1931—1944
Amtsrådsmedlem Kr. Thomsen, Oure, 1931—1942
Trafikinspektør M. Rasmussen 1942—
Direktør I. C. Madsen 1944—

Næstformænd i bestyrelsen:

Skyldrådsformand Niels Nielsen, Vejstrup, 1919—1931
Gdr. Rs. Skov, Vester Skerninge, 1931—1939
Amtsrådsmedlem Kr. Thomsen, Oure, 1939—1942
Automobilhandler Chr. Bukkehave 1942—1944
Trafikinspektør M. Rasmussen 1944—1950
Direktør I. C. Madsen 1950—

Medlemmer af Svendborg Avis' bestyrelse 1919—1962:

Skyldrådsformand Niels Nielsen, Vejstrup, 1919—1931
Sagfører Chr. Poulsen, Svendborg, 1919—1944
Gdr. Rs. Nielsen, Slæbækgård, 1919—1944
Trafikinspektør M. Rasmussen 1919—
Gdr. Rs. Skov, V. Skerninge, 1919—1939
Amtsrådsmedlem Kr. Thomsen, Oure, 1919—1942
Gdr. Hans Espensen, Søby, 1919—1920
Sognefoged Simon Nielsen, Bjerreby, 1920—1936
Sognerådsformand Carl Nielsen, Langaa, 1931—1933
Sognerådsformand Lars Larsen, Svindinge, 1933—1951
Automobilhandler Chr. Bukkehave, Svendborg, 1936—1949
Gdr. Søren Mikkelsen, Ulbølle, 1939—1946
Gdr. Chr. Balmann, Oure, 1943—1956
Direktør I. C. Madsen, Svendborg, 1944—
Gdr. Otto Rud Larsen, Ollerup, 1944—1951
Proprietær Lars Petersen, Skerningegård, 1946—1949
Salgsleder H. P. Larsen, Ringe, 1949—
Gdr. Jacob Nielsen, Bjerreby, 1950—1953
Sognerådsformand Herman Nielsen, Egense, 1952—
Sognefoged Aage Nielsen, Øksendrup, 1952—
Landsretssagfører Finn Poulsen, Svendborg, 1954—
Sognerådsformand Rs. Hansen, Landet, 1957—
Folketingsmand Kr. Damsgaard, V. Skerninge, 1960—
Amtsrådsmedlem Hans E. Hansen, Vestergård, 1961—

Formændene for repræsentantskabet 1919—1962:

Gdr. Rs. Nielsen, Slæbækgård, 1919—1944
Proprietær Lars Petersen, V. Skerninge, 1944—1949
Overbibliotekar Henrik Jensen, 1949—1962
Folketingsmand Kr. Damsgaard, V. Skerninge, 1962—

Svendborg Avis' nuværende repræsentantskab:

Trafikinspektør M. Rasmussen, Svendborg
Direktør I. C. Madsen, Svendborg
Folketingsmand Kr. Damsgaard, V. Skerninge
Sognerådsformand Herman Nielsen, Egense
Gdr. Carl Nielsen, Bobjerg
Skatterådsformand Julius Larsen, Kirkeby
Gdr. Thorvald Petersen, Vejstrup
Gdr. Jens Ellekær, Gudme
Købmand Lauritz Toft, Svendborg
Landinspektør Dyre Rasmussen, Svendborg
Gdr. Gerhard Hansen, Hesselager
Gdr. Chr. J. Hansen, Tved
Gdr. Folke Balmann, Oure
Gdr. Niels Jørgen Rasmussen, Ellerup
Gdr. Johs. Johansen, V. Aaby
Kredsdyrlæge A. Ebbesen, Svendborg
Landsretssagfører, folketingsmand Finn Poulsen, Svendborg
Overretssagfører Oscar Schmidt, Svendborg
Gdr. Erling Nielsen, Trunderup
Gdr. Niels N. Petersen, Ø. Skerninge
Skyldrådsformand Mar. Hansen, Sterreby
Gdr. Laur. Hansen, Gudbjerg
Gdr. Malling Nielsen, Ollerup
Gdr. Peter Clausen, Rødme
Sognerådsformand Erik Jorsal, Skaarup
Gdr. Hans Jensen, Gislev
Gdr. Jens Espen Hansen, Svindinge
Sognerådsformand Rs. Hansen, Landet
Mejeribestyrer W. Hedegaard, Svendborg
Gartner Th. Jensen, Thurø
Salgsleder H. P. Larsen, Ringe
Bagermester M. Mathiesen, Ringe
Sognefoged Aage Nielsen, Øksendrup
Gdr. Johs. Søndergaard, Ulbølle
Sognerådsformand Alfred Sørensen, Langaa
Sognerådsformand Lykke Hansen, Bjerreby
Sognefoged Rs. Henningsen, Drejø
Proprietær Hans E. Hansen, Lindelse
Købmand Carl Hansen, Snøde
Forpagter Ejvind Gejer, Skrøbelev

Svendborg Avis' redaktører gennem 100 år:

Redaktør, exam. pharm. August Fich 1863—1865
Redaktør, købmand Gottlieb Petersen, M.F., 1865—1882
Redaktør A. C. Bondegaard 1882—1919
Redaktør Regner Stenbæk 1919—1954
Redaktør P. C. Jacobsen 1954—
Medredaktør Holger Jensen 1952—

Driftsdirektør:

J. Madsen 1919—

Svendborg Avis' oplag gennem 100 år:

1865:	120	abonnenter
1870:	600	
1882:	1.000	
1890:	1.600	
1901:	2.400	
1913:	3.960	
1920:	6.000	
1925:	7.000	
1931:	8.000	
1936:	9.200	
1940:	10.150	
1945:	10.300	
1950:	10.766	
1955:	11.854	
1960:	12.448	
1. juli 1962:	12.697	